

ΝΕΟΣ

ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

4

1907

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΟΙ

ΚΑΙ ΚΤΗΤΟΡΕΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ
ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει τῆς τοῦ Γρηγοροβίου Ἱστορίας τῆς πόλεως Ἀθηνῶν¹ προσέθηκα βραχεῖαν σημείωσιν περὶ τῶν Λακεδαιμονίων βιβλιογράφων, ὑποσχεθεὶς νὰ γράψω περὶ αὐτῶν ἰδίαν μονογραφίαν. Πράττων δὲ τοῦτο σήμερον, οὐδαμῶς ἀξιῶ, ὅτι ἐξαντλῶ τυχὸν τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην· καταστρώνω δ' ἀπλῶς τὰ μέχρι τοῦδε ὑπ' ἐμοῦ εὐρημένα, ἅτινα ἐπιδέχοντα βεβαίως συμπληρώσεις ὑπ' ἐμοῦ τε καὶ ἄλλων. Ἄλλ' εἶνε, νομίζω, καιρὸς νὰ δειχθῇ ὅπωςδῆποτε διὰ τῆς περισυλλογῆς τῶν σωζομένων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πηγῶν, ὅτι ἡ Λακεδαίμων δὲν ἦτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας χώρα ὅλως ἀπαίδευτος, καθ' ἃ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ. Καὶ περὶ μὲν τῶν χρόνων τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος δὲν περισώθησαν εἰδήσεις ἀσφαλεῖς. Ἄλλ' ἔκτοτε ἀρχεται προδήλως ποιὸς τις πνευματικὸς βίος, κυρίως προϊὼν καὶ κορυφούμενος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ δεσποτάτου τῶν Παλαιολόγων μέχρι τῆς μοιραίας ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον συγγραφεῖς ἀξιοὶ λόγου, οἳ οὐδὲ Πλήθων, ὁ Μάζαρις, ὁ Δοκλειανὸς, ὁ Μόσχος καὶ ἄλλοι ἐκλείσαν τὴν ἐν Μυστρᾷ αὐλὴν, πρὸς ἣν οὐχ ἦττον συνεδέοντο οἱ δύο Εὐγενικοὶ, ὁ Βησσαρίων, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ὁ ἔπειτα πατριάρχης καὶ ἄλλοι, εἰκὸς ἦτο νὰ διατρέβωσι περὶ τὴν ἀντιγραφὴν κωδίκων ἄνδρες ἀσπαστῶς περὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων ἔχοντες, ὧν ἔπεται ἐνταῦθα ἡ ἀναγραφή.

¹ Τόμ. Β' σ. 287.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως κρίνω, ὅτι ἐνταῦθα κατελέχθησαν μόνον βιβλιογράφοι, περὶ ὧν εἶνε ρητῶς γνωστὸν, ὅτι ἦσαν Λακεδαιμόνιοι, συμπεριληφθέντων καὶ τῶν ἀλλαχόθεν μὲν καταγομένων, ἀλλ' ἐν Λακεδαίμονι βιωσάντων. Δὲν συνανεγράφησαν δὲ οἱ ἐν τοῖς κώδιξι δηλούμενοι ὡς Πελοποννήσιοι καθ' ὄλου, καίτοι μεταξὺ αὐτῶν δυνατὸν νὰ λανθάνωσι καὶ τινες Λακεδαιμόνιοι. Ἐκφράζω δ' ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τοὺς κ. κ. Ἑρρίκον Omont, G. Mercati, G. Coggiola, Ἑρρίκον Rostagno καὶ Schnorr von Carolsfeld ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ, μεθ' ἧς μοι παρέσχον διαφόρους συμπληρωματικὰς εἰδήσεις ζητηθείσας ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν Παρισίων, Βατικανοῦ, Βενετίας, Φλωρεντίας καὶ Δρέσδης

Πρὶν δ' ἢ προῶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν γνωστῶν μοι βιβλιογράφων καὶ κτητόρων κωδίκων, ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνω νὰ γείνη ἐνταῦθα μνεῖα ἐκκλησιῶν τινῶν καὶ μονῶν τῆς Λακεδαίμονος, ἐν οἷς ἀπέκειντο κώδικες.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐν Μυστρά ἀρχαία μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου. Εἰς ταύτην ἀνῆκεν ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα γεγραμμένος κώδιξ τῆς ἐν Δρέσδῃ Βασιλικῆς δημοσίας βιβλιοθήκης Theol. A 303, ἐν ᾧ περιέχεται « Ἐκλογή ἀπὸ τῆς συναγωγῆς θεοφόρων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων πατέρων ἀπὸ πάσης γραφῆς θεοπνεύστου, συναθροισθείσης εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων παρὰ Παύλου τοῦ ὀσιωτάτου μοναχοῦ ». Ἐν τῷ ἐσωτέρῳ μέρει τοῦ ἐμπροσθίου καλύμματος τοῦ κώδικος ἀναγινώσκειται τὸ σημείωμα τόδε: *Πατερικὸν τῆς ἁγιοτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου (;)*. Ἐν δὲ σ. 419 εὔρηται τάδε: *Τὸ παρὸν πατερικὸν ὑπάρχει τῆς ἁγίας μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀλλ' ὅστις ἂν ἐξυλεύσῃ, ἀπὸ τῶν ἁγίων Δημητρίων νὰ ἔχη τὰς ἀράς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικέᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων*

καὶ τῶν Ἀγίων Δημητρίων ἀντιμάχων ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὡς ¹.

Οἱ δὲ κώδικες τῆς μητροπόλεως ταύτης κατετέθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐν τοῖς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνοις εἰς τὴν ἐν Θεράπναις μονὴν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα². Κέκτηται δὲ αὕτη νῦν ἐβδομήκοντα καὶ ἕξ κώδικας, ὧν εἷς ὁ ἀρχαιότατος ἀνέρχεται εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα, ὀλίγοι τινὲς εἰς τὸν δέκατον τέταρτον καὶ οἱ πλεῖστοι εἶνε μεταγενέστεροι. Εἶνε δὲ γεγραμμένοι οἱ κώδικες οὗτοι ὑπὸ διαφόρων βιβλιογράφων, ὧν οἱ κατ' ὄνομα γνωστοὶ Λακεδαιμόνιοι ἀναγράφονται κατωτέρω ἕκαστος ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, ὡς καὶ οἱ γνωστοὶ ἐκ Λακεδαίμονος κτήτορες κωδίκων οἱ κεκτημένοι αὐτοὺς πρὸ τῆς εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν καταθέσεως αὐτῶν.

Πλὴν δὲ τῆς μονῆς ταύτης βιβλιοθήκην εἶχε καὶ ἡ πολὺ ἀρχαιότερα ἐν Μυστράῳ μονὴ τοῦ Βροντοχίου³. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην δὲ ταύτην ἀνήκεν ὁ κώδιξ τοῦ Χρυσοστόμου, ὃν ἔγραψεν ὁ νομικὸς Βασιλάκης τῷ 1296⁴. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ μονὴν ἀνήκε καὶ τὸ ἐν τῇ Συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας ὑπ' ἀρ. 225 Εὐαγγέλιον, γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Ἐν φ. 1^α τοῦ κώδικος τούτου φέρεται τὸ σημεῖωμα τόδε· Ἀφιερώθη τὸ παρὸν εὐαγγέλιον τῇ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Βροντοχίου παρ' ἐμοῦ...μητροπολί-

¹ Ἰδὲ Schnorr von Carolsfeld Catalog der Handschriften der Kgl. öffentlichen Bibliothek zu Dresden. Ἐν Λειψία 1882-3 σ. 102. Τὰ σημειώματα ταῦτα ἐκδίδονται ἐνταῦθα ἐπὶ πηρωθωμένα μετ' εὐμενῆ ἀπάντησιν τοῦ συντάκτου τοῦ καταλόγου καὶ διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Δρέσδης εἰς τὰ ἐμὰ ἐρωτήματα. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ἀντὶ τῶν ἁγίων Δημητρίων καὶ κατωτέρω τῶν ἁγίων Δημητρίων ἀντιμάχων νομίζω ἀναγνωστέον τὸν ἅγιον Δημήτριον.

² Ν. Βέη Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Ἔτ. Η' (1904) σ. 94. Ἰδίου τεύχους σ. 2.

³ Ἰδὲ περὶ ταύτης Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 331 κ. ἐ.

⁴ Ἰδὲ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 3.

του Κρίτης καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας Νικηφόρου... ἔτους
 ςωκ' (= 1312)¹.

"Ἄλλοι δὲ κώδικες ἀπέκειντο ἐν τῇ κατὰ τὸν Μυστρᾶν μονῇ
 τοῦ Ζωοδότου Χριστοῦ, ὧν ἓνα ἶδε μνημονευόμενον κατωτέρω
 ὑπ' ἀρ. § 60.

II.

1139 Λέων 'Ραούλ.

Μετά πολλοῦ τοῦ δισταγμοῦ σημειόνω ἐνταῦθα μεταξύ τῶν
 Λακεδαιμονίων βιβλιογράφων τὸν Λέοντα 'Ραούλ. Πράγματι εὐ-
 ρίσκομεν μὲν ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶ-
 νος τελευτῶντος τὸν πολυσχιδῆ οἶκον τῶν 'Ραούλ ('Ράλ)· ἀλλ'
 ἀμφίβολον, ἂν ἦσαν Πελοποννήσιοι καὶ οἱ προγενέστεροι ὁμώ-
 νυμοι².

"Ἐγραψε δὲ ὁ Λέων 'Ραούλ τὸν ἐν ἔτει 1139 γραφέντα
 Theologicus graecus LXXIX (Nessel) ἢ CCXX (Lambecius)
 τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα Θεο-
 φυλάκτου Βουλγαρίας 'Ἐξήγησιν εἰς τοὺς εὐαγγελιστὰς Μᾶρ-

¹ Βλαδιμήρου Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῆς βι-
 βλιοθήκης (ῥωσιστί). Ἐν Μόσχᾳ. 1894 σ. 12 ἀρ. 12.

² Ἴδε πλὴν ἄλλων τὸν πρωτοβεστιάριον 'Ραούλ παρὰ τῷ Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ
 ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 167, 20. 190, 7, τὸν 'Αλέξιον 'Ραούλ ἐπὶ 'Ανδρονίκου τοῦ
 Παλαιολόγου παρὰ τῷ Παχυμέρει ἐκδ. Βόννης σ. 72, 9 καὶ ἀλλαγῶ, τὸν Γεώργιον
 'Ραούλ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος παρὰ τῷ Φραντζῆ ἐκδ. Βόννης σ. 408, 18.
 410, 1 κ. ἐ., εἰς ὃν ἀποβαλόντα τὸν υἱὸν Μιχαὴλ ἔγραψεν ἀνέκδοτον μονωδίαν ὁ μο-
 ναχὸς Θεοφάνης, τὸν Ἰωάννην 'Ραούλ παρὰ τῷ Φραντζῆ σ. 410 κ. ἐ., τὸν Μιχαὴλ
 'Ραούλ Ἰσῆν παρὰ τῷ Φραντζῆ σ. 161, 21. 426, 2 κ. ἐ., τὸν Θωμᾶν 'Ραούλ παρὰ
 τῷ Φραντζῆ σ. 149, 1 κ. ἐ., τὸν στρατηγὸν Δημήτριον 'Ραούλ τὸν μετὰ τῶν 'Αλ-
 βανῶν ζωγρήσαντα τῷ 1391 τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας ἐν Χρονικῷ συντόμῳ ἐκδ. Βόν-
 νης μετὰ τὸν Δούκαν σ. 516, 13. Πρὸβλ. Λαόνικον Χαλκοκονδύλην ἐκδ. Βόννης
 σ. 408, 10. Περὶ δὲ τοῦ γένους 'Ραούλ καὶ 'Ράλῃ ἶδε Crusius Turcograecia σ.
 497. — Bullialdus εἰς Δούκαν ἐκδ. Βόννης σ. 545. — Du Cange εἰς Ἄνναν Κο-
 μνηνῆν ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 610. — Max Treu Maximi monachi Planudis
 epistulae. Ἐν Βρεσλαύᾳ. 1890 σ. 245 κ. ἐ.

κον, Ἰωάννην καὶ Ματθαῖον καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων πλὴν τοῦ Παύλου. Ἐν φ. 97^a τοῦ κώδικος φέρονται τάδε· Ἐγράφη τὸ παρὸν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου βιβλίον διὰ χειρὸς Λέοντος ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου τοῦ τοῦ Ῥαοῦλ μηνὶ Ἰουνίῳ τετάρτῃ, ἰνδικτιῶνος δευτέρας, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ἑβδόμου· ὁ δὲ τοῦτο ἀναγνοὺς εὐχου ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ θεῷ ὅπως συγχωρήσεως τῶν αὐτοῦ ἁμαρτιῶν ἐπιτύχη, ἀμὴν γένοιτο. Τοῦ κώδικος δὲ τούτου ἀντίγραφον, ἐν ᾧ συναντεγράφη καὶ τὸ ἀνωτέρω σημείωμα, εἶνε ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα τελευτῶντα ἢ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον ἀρχόμενον γραφεὶς Μαρκιανὸς Cl. I κῶδιξ LXIII¹.

Ὅμοίως δ' ἔγραψεν ὁ αὐτὸς τὸν κώδικα LXX (Nessel) ἢ CCXXI (Lambecius) τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Ἐξήγησιν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ καὶ εἰς ἀπάσας τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἐν φ. 44^a τοῦ κώδικος εὐρίσκεται τὸ σημείωμα τόδε· Ἐτελειώθη τὸ κατὰ Λουκᾶν μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος β' διὰ χειρὸς Λέοντος τοῦ τοῦ Ῥαοῦλ².

Καὶ δὲν ἀναγράφεται μὲν ἐν τῷ σημειώματι τούτῳ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἔγραφη ὁ κῶδιξ οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῇ δευτέρα ἰνδικτιῶν, ὁ δὲ κῶδιξ εἶνε συμπλήρωμα τοῦ προμνημονευθέντος, δικαιοῦμεθα νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὸν γραφέντα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1139.

Ἴδε καὶ κατώτέρω ὑπ' ἀρ. **13** καὶ **22** τὸν Δημήτριον Ῥαοῦλ Καβάκην.

¹ *Nessel* Catalogus sive recensio specialis omnium codicum manuscriptorum graecorum. Ἐν Βιέννῃ. 1690 Μέρ. α' σ. 163.— *Lambecius* Commentariorum de augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi έκδ. *Kollar* (1766-82) liber quintus σ. 106 κ.έ.— *Castellani* Catalogus codicum graecorum qui in bibliotheca D. Marci Venetiarum inde ab 1740 ad haec usque tempora inlati sunt. Ἐν Βενετίᾳ. 1896 σ. 94 ἐν σημ.

² *Nessel* ἰνθ' ἀν.— *Lambecius* ἰνθ' ἀν. σ. 109.

2.

1286 μέχρις ἀρχῶν εἰς αἰῶνος.— Ἰωνᾶς
ὁ ἐκ Μυζηθραῖ.

Ἐγγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 67 τῶν ἐκ τῆς λαύρας Σάβα τοῦ ἡγιασμένου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχείου μετενεχθέντων κωδίκων, περιέχοντα Παρακλητικὴν ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου γεγραμμένην.

Ἐν φ. 269^ο εὔρηται τὸ σημείωμα τὸδε: Πληρῶν δοξάζω θεῷ τῷ δόντι τέλος ἀμήν. Ἐπληρώθη το παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἰωνᾶ καὶ τάχα μοναχοῦ ἐκ χώρας τοῦ Μυζηθραῖ, πλησίον Μονεμβασίας ἐγγραφή δὲ διὰ συνεργίας καὶ πόθου πολλοῦ κυροῦ Νίκωνος ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς ἐν τῇ νύσσῳ Κύπρω εἰς τὴν μονὴν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, μετόχιον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Γερασίμου τοῦ μεγάλου, τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ἁγιωτάτου Ἰορδάνου· καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὴν διὰ τὸν Κύριον εὐχεσθε διὰ τῶν πολλῶν μου σφαλμάτων καὶ μὴ καταρᾶσθε, διτι οὐδεὶς ἔχων τὸ τέλειον .. Θξβ Ἡ ἰ ἰ καδδκεκέ¹.

Ὁ κῶδιξ οὗτος, καίπερ ἀχρόνιστος ὢν, λέγεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῆς γραφῆς γεγραμμένος τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Ἀπέχει ἄρα ἐλάχιστον τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, δτ' ἐγγραφή ἐν ἔτει 1286 ἄλλος κῶδιξ ὑπὸ βιβλιογράφου Ἰωνᾶ, ὁμοίως μοναχοῦ, οὗ δὲν μνημονεύεται μὲν ἡ πατρίς, ἀλλ' ὅστις ἦτο πάντως Πελοποννήσιος, καθ' ἃ συνάγω ἐξ ἄλλων τεκμηρίων. Διὸ δὲν διστάζω νὰ ποδεχθῶ, διτι δὲν ἔχομεν δύο ὁμωνύμους φέροντος τὸ ὄνομα Ἰωνᾶ, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα.

¹ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Β' σ. 115 ἀρ. 67. Τὰ ἐν τέλει τοῦ σημειώματος γράμματα δὲν ἀναγινώσκονται διὰ τοῦ συνηθῆς κρυπτογραφικοῦ συστήματος. Ἴσως δὲ μόνον ἐν τοῖς πρώτοις γράμμασι λανθάνει ἡ λέξις ἀμήν.

Εἶνε δὲ ὁ ἄλλος οὗτος κώδιξ ὁ ἐν τῇ Βοδληϊανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ὁξωνίου Cod. Roe 22, γεγραμμένος μὲν ἐπὶ περγαμηνῆς, περιέγων δὲ τοῦ Νικήτα Χωνιάτου τὸν Θησαυρὸν Ὁρθοδοξίας, μέρος τῆς ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἔργα διαφόρων συγγραφέων.

Ἐν τέλει δὲ τοῦ κώδικος φέρονται οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ βιβλιογράφου·

Εὔρηκε τέρμα τὸ παρὸν μοι πυκτίον
καὶ παύλαν οὐχ εὔρηκε χεῖρ ἢ γραφέως·
μοχθεῖ γὰρ ἀπέραντα· φεῦ ἕως πότε;
Ἄρα μέχρις οὗ τάφος αὐτὴν δαμάσει,
εἰ τοῦτό σοι δέδοκτω Χριστέ μου λόγε,
καί με προσεκλήρωσας ἐργῶ διβίω¹
τοῦ ζῆν ἀφορμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου ἔχειν.
Στέργων φέρω πλὴν καρδιακῶ τῶ πόνω·
ἰσχὺν μόνον μοι τὸ κράτος σου διδότη.
Χεῖρ Ἰωνᾶ ταπεινοῦ ῥακενδύτου
καὶ τάχα μονοτρόπου
ἔληξεν αὐχὴν δάκτυλοι τρεῖς καὶ γόνυ.

Ὅπισθεν δὲ τούτων ἔγραψεν ὁ αὐτὸς διὰ γραμμάτων ἐρυθρῶν τάδε· Ἐγράφει ἢ παροῦσα βίβλος διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανευγενεστάτου κυροῦ Κωνσταντινοῦ τοῦ Μαυροζούμη. Ἐγράφει δὲ ἐν ἔτει τῶ ςψιγ', μηνὶ Μαΐω ιε', ἡμέρα ε', ἰνδ. ιδ' (= 1286). Οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθαί μοι τῶ τολμητεία τῶ τολμήσαντι βάλλειν χεῖρα ἐπὶ τοσοῦτον ἔργον².

Ὡς ἀσφαλὲς δὲ τεκμήριον, ὅτι ὁ Ἰωνᾶς ὁ γράψας τὸν ὀξωνιακὸν κώδικα ἔζη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ δὴ πιθανῶς ἐν Μυ-

¹ Χωριστέον ἄλλως· νοοῦνται δ' αἱ λέξεις ἐργῶδε βίω. Ἐνταῦθά τε καὶ κατωτέρω ὁ ἐκδότης φαίνεται παραναγνοῦς τινὰ τῶν χωρίων τοῦ σημειώματος.

² Coxe Catalogi codicum manuseriptorum bibliothecae Bodleianae pars prima. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1853 σ 482.

στραῦ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, οὐ χάριν ἐγγράφῃ ὁ κωδῆξ. Καὶ δὴ ὁ πανεύγενέστατος Κωνσταντῖνος ὁ Μαυροζώμης ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον πελοποννησιακὸν οἶκον, ἐξ οὗ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης οἱ μέγα ἰσχύσαντες ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τούτων ὁ μὲν Ἰωάννης ἦτο διακεκριμένος στρατηγός, οὗ γίνεται μνεῖα καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν¹, ὁ δὲ Θεόδωρος Μαυροζώμης ἀνθρώπος πολυμεμφῆς ἐφ' οἷς ὑπὲρ τὸ δέον ἔδρα κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης². Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ οἶκον ἀνήκε καὶ ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης ἐκεῖνος ὅστις « τὸν Καίχοσρόην ὑποδύς, οὐ πάνυ πρὸ πολλοῦ τῇ σφετέρᾳ θυγατρὶ συναφθέντα καὶ τῆς Ἰκονιαρχίας αὔθις λαβόμενον, ἧς εἶχε πρότερον ἐκπεσὼν, πάντα ἦν μηχανώμενος, εἴ πως αὐτῷ συναιρομένου τοῦ βασιλείου τύχη ὀνόματος, καὶ τὴν ὄσσην ποτίζει Μαίανδρος ἐπιὼν μετὰ Τούρκων ἔφθειρέ τε καὶ ἔκειρεν », πρὸς ὃν ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις « συμπλαχεῖς φυγάδα δείκνυσι τοῦτον »³. Τοῦ αὐτοῦ δὲ οἴκου ἦτο πάντως καὶ ὁ εἰς μοιχικὰς σχέσεις πρὸς τὴν σύζυγον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ εὐρισκόμενος Κωνσταντῖνος Μαυροζώμης⁴. Τῷ δὲ 1401 εὐρίσκομεν ἐν Κορίνθῳ τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Στέφανον Μαυροζώμην τυχόντας προνομιῶν τινῶν ὑπὸ τῶν ἐπὶ βραχὺ τὴν πόλιν ἐκείνην καταλαβόντων Ἰωαννιτῶν⁵.

¹ Eustathii Opuscula ἐκδ. *Tafel* σ. 270,66. 289,24. 294,31 καὶ ἐν ἐκδ. Βόννης (Leonis grammatici chronographia. Accedit Eustathii de capta Thessalonica liber) σ. 377,6. 445,10. 463,22.

² Eustathii Opuscula ἐκδ. *Tafel* σ. 278,53 κ. ἐ. καὶ ἐν ἐκδ. Βόννης (ἐνθ' ἀν.) σ. 406,2. Ἴδε περὶ τοῦ Θεοδώρου Μαυροζώμη καὶ *Νικήταν Χωνιάτην* ἐκδ. Βόννης σ. 208,23. 234,2.

³ *Νικήτα Χωνιάτου* ἐκδ. Βόννης σ. 827,16 κ. ἐ. 828,18. 842,4 κ. ἐ.

⁴ *Παχυμέρους* ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' 144,11. σ. 156,5 κ. ἐ. *Νικηφόρου Γρηγοῦ* σ. 186,15. 190,15 κ. ἐ.

⁵ Ταῦτα κατὰ τὰ ἐν τῷ δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς Βενετίας Libri bullarum ἀρ. 16 (1401) φ. 162⁶ παρὰ τῷ *Hopf* Geschichte Griechenlands ἐν τῇ Allgemeine Encyclopädie τοῦ *Ersch.* καὶ *Gruber* Τόμ. 86 σ. 68.

Τὴν δ' ἐπὶ μακρὸν διατήρησιν τοῦ οἴκου τούτου ἐν Πελοποννήσῳ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπὶ τῆς Βαλύρας γεφύρας ἐν Μεσσηνίᾳ, ἣτις καλεῖται ἔκπαλαι γέφυρα τῆς Μαυροζούμιννας, καθ' ἃ παρετήρησεν ἤδη πρῶτος ὁ μακαρίτης Κ. Παπαρηγόπουλος¹, ἀπὸ γυναικὸς τοῦ οἴκου τούτου κτισάσης ἢ ἐπισκευασάσης τὴν γέφυραν ταύτην κατὰ τὴν δημώδη παράδοσιν².

3.

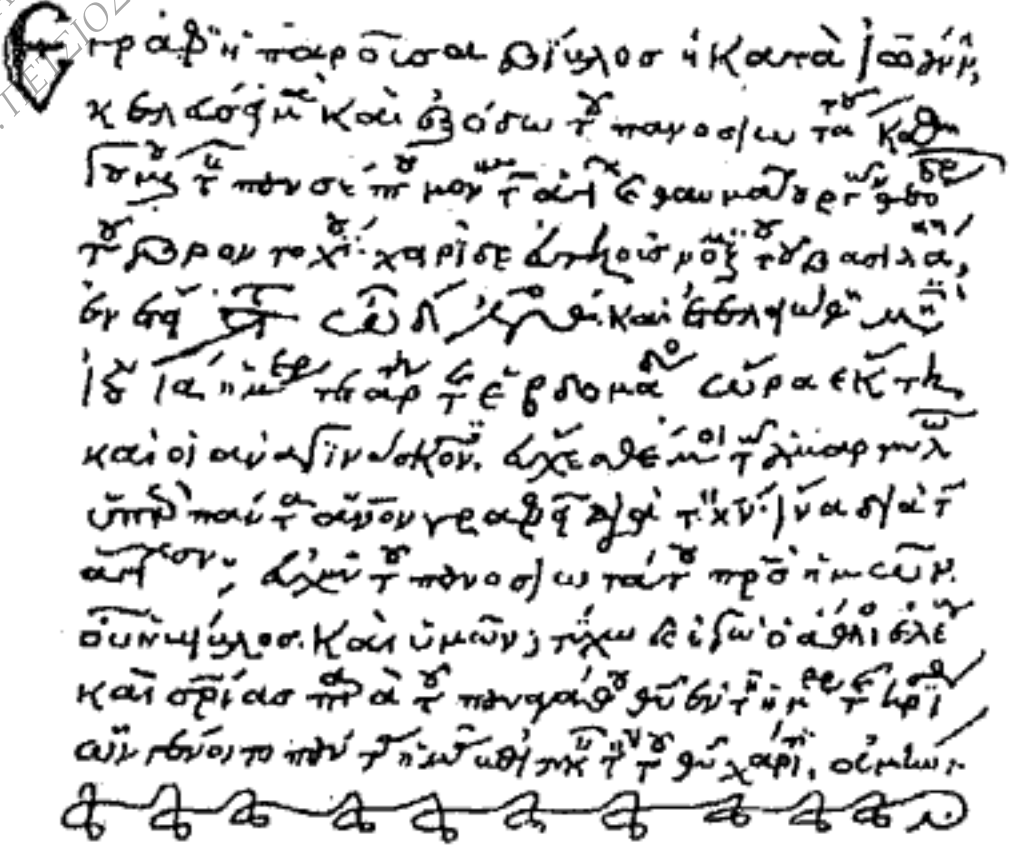
1296. — Βασιλάκης νομικός.

Ἐγραψεν οὗτος ἐπὶ περγαμηνῆς τὸν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων κώδικα 708 (Regius 2334), περιέχοντα τὰς ὀμιλίαις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Ἰωάννην καὶ ὀμιλίαν Γεωργίου τοῦ Νικομηδείας. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκονται τάδε· Ἐγράφη ἡ παροῦσα βίβλος ἡ κατὰ Ἰωάννην, κελεύσει μὲν καὶ ἐξόδῳ τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου τῆς πανσέπτου μονῆς τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Θεοδώρων τοῦ Βροντοχίου, χειρὶ δὲ εὐτελοῦς νομικοῦ τοῦ Βασιλάκη ἐν ἔτει ς' ὠδ' Ἰνδικτιῶνος θ' καὶ ἐτελειώθη μηνὶ Ἰουλίῳ ἡμέρᾳ τετάρτῃ τῆς ἐβδομάδος, ὥρα ἕκτη καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθὲ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον γραφεῖ διὰ τὸν Κύριον· ἵνα διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν τοῦ πανοσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν, οὗ ἡ βίβλος, καὶ ὑμῶν, τύχω καὶ ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἐλέους καὶ σωτηρίας παρὰ τοῦ παναγάθου θεοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι,

¹ Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθῆναις. 1887 Τόμ. Δ' σ. 585.

² Ν. Βέη Μεσσηνίας Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Γ' (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει) σ. 382.

ἀμὴν¹. Ἴδου δὲ καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς σημειώσεως τοῦ βιβλιογράφου. Ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Βροντοχίου ἐν Μυστρᾷ ὁ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος εἶνε ὁ πολὺς Παχώμιος, τὸ θαῦμα τῶν Δωριέων κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ². Ἴδε περὶ αὐτοῦ τὰ ἄλλοτε γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δεινῆς παρανοήσεως τοῦ Miller, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μονῆς Βροντοχίου πλάσαντος ἀνύπαρκτον ἄνδρα Βροντόχιον³.

Πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Βασιλάκη

Ἐν δὲ φ. 223^{α-β} τοῦ εἰρημένου κώδικος ἀναγινώσκονται οἱ ἐξῆς νῦν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενοι εἰκοσιπέντε στίχοι τοῦ Βασιλάκη εἰς τὸν δαπανήσαντα χάριν τοῦ κώδικος καθηγούμενον, ὧν ἡ ἀκροστιχίς λέγει *Παχωμίω Βροντηχίτη Βασιλάκης*⁴.

Πόθον μὲν εἶκειν πανοσίοις ἀνδράσιν
 Ἄληστον αὐχῶν, εὐνοικῆ δὲ σχέσει,
 Χάριν ἀμοιβὸν εὐμενῶς ἀντεισφέρω,
 Ὄριμα δι' ἧς ἐδρεψάμην τὰ σίτα·

¹ *Montfaucon Palaeographia Graeca* σ. 67. Ὁρθῶς ἐξέδωκε τὸ σημείωμα ὁ *Omont* (Fac-similés... du IX au XIV siècle. Ἐν Παρισίοις 1891. Εἰσαγωγῆς σ. 14 ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πίνακος LXIX, ἐν ᾧ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος).

² *Miller Manuelis Philae carmina* Τόμ. Α' σ. 279.

³ Νίου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α' σ. 330 κ. ε..

⁴ Ἀπλὴν μνείαν τῆς ἀκροστιχίδος ταύτης πλὴν τοῦ *Omont* (Fac-similés κτλ. σ. 14) ποιεῖται καὶ ὁ *Millet* (Le Monastère de Daphni. Ἐν Παρισίοις. 1899 σ. 50 σημ. 1).

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Μῦρον κενωθὲν Σαλομῶν ὡς γοῦν ἔφη
 Ἴδων ἐπὶ γῆς πραέων πατοῦν πέδα,
 Ὡς ηὐλόγητο πρὶν Ἰακώβ ἐν Λάβαν,
 Βῆναι κατευθῦ τῷ ποδὶ τοῦδε τρέχω·
 ῥεῖ σταγόνας γὰρ εὐλογιῶν ἀφθόνως
 Ὁ Βροντοχίου Παγώμιος, ᾧ βιβλος
 Νῦν ἐγράφη μοι, ναὸν ἄρας ἐκ βάρων.
 Τούτῳ δ' ὅπως τίθησι καὶ κάλλους θέαν,
 Ἦθει πάρεστιν ἐντολῆς ἀεὶ βλέπειν·
 Χεῖν γὰρ ὁσῶραι λιτὰς ἰλαστηρίους
 Ἰώμενος μὲν δυσπαθεῖς καχεξίας,
 Τετρακτὺν ὑψῶν ἀρετῶν δὲ τετράδι,
 Ἡλιβατεῖ πως ἰσομίλως δ' ἀγγέλοις
 Βήμασι σεπτοῖς σεμνύνων μονοτρόπους.
 Ἄλλ' ὦ πάτερ τίμιε, πατέρων κλέος,
 Σὺ τριμερές σου τῆς ψυχῆς τῇ τριάδι
 Ἰλαδὸν ἄγεις πεντάδ' αὖ σὺν ἑξάδι·
 Λεῖβων τὸ διττὸν ἑβδόμην δ' εἰς ὀγδόην·
 Ἄλλὰ σκέπων θάλποις με σὺν πολλοῖς ἔτι
 Καταιγίδων αἴρων με τὸν σὸν ἰκέτην·
 Ἦ σὴ κυβερνεῖτω με δὲ προστασία·
 Σὺ παῦλα καὶ γὰρ εἰς θεοῦ θεῖον πόθον.

4.

* 304. — Θεόδωρος ἀπὸ Πετρίνης.

Οὗτος λέγεται παρὰ Montfaucon¹ καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ παρα-
 λαβόντι Μουσταξύδη² γράψας τῷ 1304 τὸ νῦν ἐν τῇ Ἑθνικῇ
 Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἐπὶ περγαμηνῆς εἰκονογραφημένον
 Ψαλτήριον Coisl. 13, προερχόμενον ἐξ Ἀγίου Ὄρους, ὅπου

¹ Bibliotheca Coisliniana. Ἐν Παρισίοις 1715 σ. 59.

² Ἑλληνομνήμων σ. 200.

πρότερον ἀπέχειτο ¹. Ἄν δ' ὀρθῶς ἦτο ἀνεγνωσμένον τὸ σημεῖωμα τοῦ βιβλιογράφου, ἠδυνάμεθα Λακεδαιμόνιον νὰ ὑπολάβωμεν τὸν Θεόδωρον τοῦτον, διότι ἡ Πετρίνα, ἐξ ἧς λέγεται ὀρμώμενος, θὰ ἦτο ἡ εὐθαλής καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάζουσα κώμη τῆς Λακεδαίμονος, ἣν ὕμνησεν ὁ Ἰωάννης Εὐγενικός ἐν τῇ Ἐκφράσει Πετρίνης τῆ κατ' ἀντίγραφον τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Νικηφόρου τοῦ Καλογερά ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν κώδικος τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας ἐκδοθείση ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Νεστορίδου ².

Ἄλλ' αἱ λέξεις ἀπὸ Πετρίνης προέρχονται ἐκ παραναγνώσεως τοῦ Monfaucon. Ὄρθως δ' ὁ κ. Omont τὸν βιβλιογράφον ὀνομάζει ἀπλῶς Θεόδωρον ³ ἢ Θεόδωρον Ἀγιοπετρίτην ⁴. Τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ σταλὲν μοι σημεῖωμα τοῦ βιβλιογράφου ἐν φ. 261^α τοῦ κώδικος ἔχει ὧδε: .. Θεὸν ἰλεούμενος τίμιε πάτερ, | Θεοδώρου μέμνησο τοῦ καλογράφου | ἐπίκλην δ' ἔχοντα Ἀγιοπετρίτης: † Ἔτους ,σσιβ' † (=1304).

Εἶνε δὲ οὗτος βεβαίως ὁ αὐτὸς Θεόδωρος ὁ Ἀγιοπετρίτης ὁ γράψας τῷ 1305 τὸν ὑπ' ἀρ. 6 κώδικα τῆς ἐν Σέρραις μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ⁵. Πειθόμεθα δὲ περὶ τούτου ἀδιστακτως βλέποντες ἐν τῷ εἰρημένῳ κώδικι ἐν τῷ βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ Θεοδώρου τὸν δεύτερον στίχον (ἐπίκλην δ' ἔχοντα Ἀγιοπετρίτης) συντεταγμένον ὁμοίως καὶ ἐν τῷ Παρισιακῷ. Καὶ ἄλλοι δὲ κώδικες γεγραμμένοι ὑπὸ Θεοδώρου Ἀγιο-

¹ Omont Inventaire sommaire Τόμ. Γ' σ. 112. Πρβλ. Bordier Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίῳ. 1883 σ. 232.

² Ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Δ' σ. 627 κ. ἔ.

³ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 112.

⁴ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. L.

⁵ Fr. Delitzsch Handschriftliche Funde μέρ. β'. Ἐν Λειψία. 1862 σ. 51-53. Ἴδε τὸν αὐτὸν ἐν Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche. Ἐν Λειψία. 1863 σ. 217-9.— Π. Παπαγεωργίου Αἱ Σέρραι καὶ . . ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' (1894) σ. 322.

πετριτου εἶνε πιθανῶς ἀντίγραφα τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐγράφησαν¹. Ἄλλ' οὐδαμῶς εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ Θεόδωρος Ἀγιοπετριτης οὗτος ἦτο Κυνουριεύς, ὡς παραδέχονται οἱ κ. κ. Gardthausen² καὶ Π. Παπαγεωργίου³, διότι πλήν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Κυνουρίας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι κῶμαι καὶ μοναὶ φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Σ.

Αἰῶνος εε'. — Μάζαρις.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 2958 κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα τὰ ἔργα Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου⁴. Ἐν φ. 262^α γέγραπται τὸ σημεῖωμα τόδε:

Τέρμα Δίωνος ὀγδοήκοντα λόγων
οὓς Μάζαρις ἔγραψα, κρατοῦντος λόγῳ⁵.

Τέρμα Δίωνος ὀγδοήκοντα λόγων.
οὓς μάζαρις ἔγραψα, κρατοῦντος λόγῳ.

Πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Μάζαρι.

Δυστυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸ μικρὸν ὄνομα τοῦ Μάζαρι τούτου. Γινώσκομεν δὲ τέσσαρας ἀνδρας φέροντας τὸ ἄλλως σπάνιον

¹ Griechische Paläographie. Ἐν Λειψίᾳ, 1879 σ. 339.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 339-413.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 322.

⁴ *Omoné Inventaire sommaire* Τόμ. Α' σ. XLIV. Τόμ. Γ' σ. 73. Ὁ Omoné σημειώνει τὸν κώδικα ὡς γεγραμμένον τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα· ἀλλ' ὡς γίνεται σαφές ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐκδοθέντος πανομοιότυπου τοῦ φ. 262^α, εἶνε πολὺ μᾶλλον τοῦ δεκάτου πέμπτου.

⁵ *Spyr. Lampros Mazaris und seine Werke* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Ε' (1896) σ. 64. Ἴδε καὶ τὰς ἐμὰς Μικτὰς σελίδας σ. 435.

ἐπώνυμον Μάζαρις, τὸν μοναχὸν Ἰωάννην, ζῶντα περὶ τὸ 1357, τὸν μοναχὸν Μάξιμον τὸν γράψαντα κανόνας κατ' ἀλφάβητον, τὸν Μανουὴλ Μάζαριν τὸν γράψαντα τὸ ἐν τῷ Vaticanus graecus 1190, ἀντιγεγραμμένῳ τῷ 1342, σωζόμενον μαρτύριον τῆς ἀγίας Εἰρήνης καὶ τὸν συντάκτην τῆς γνωστῆς Ἐπιδημίας ἐν Ἄδου, γραφείσης περὶ τὸ 1416. Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπειράθην νὰ ταυτίσω πρὸς τοὺς φέροντας τὰ ὀνόματα Μάξιμος καὶ Μανουὴλ, εἰκάσας, ὅτι ὁ γράψας τὴν Ἐπιδημίαν εἶνε ὁ αὐτὸς μοναχὸς Μάξιμος ὁ ποιήσας τοὺς κανόνας, ὅστις πιθανῶς ἔφερε κατὰ κόσμον τὸ ὄνομα Μανουὴλ¹. Καὶ ἀντέταξε μὲν εἰς τὴν ἐμὴν γνώμην ὁ κ. Krumbacher τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ Μάζαρις τοῦτο μὲν συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Παλαιολόγον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, τοῦτο δὲ ἦτο ἔγγαμος καὶ εἶχε τέκνα καὶ κατὰ ταῦτα δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν μοναχὸν Μάξιμον Μάζαριν². ἄλλὰ τάντιλεγόμενα ταῦτα δὲν παρέχουσιν ἀποχρῶντα λόγον πρὸς μὴ ταύτισμὸν τῶν δύο ἀνδρῶν. Ὁ τὴν Ἐπιδημίαν γράψας ἐξαίρετα ἠδύνατο νὰ μεταστῆ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἂν εἶχεν ὑπάρξει πρότερον συνοδὸς τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ καὶ ἂν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα ἐκ προτέρου γάμου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων καθίσταται πιθανόν, ὅτι ὁ Μάζαρις ὁ γράψας τὸν Παρισιακὸν κώδικα εἶνε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἐπιδημίας ἐν Ἄδου καὶ οὐχί τις τῶν ἄλλων. Ἀνέγραψα δὲ καὶ τοῦτον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους βιβλιογράφους, ἐπειδὴ, καὶ ἂν ὁ οἶκος δὲν ἦτο αὐτόχρημα πελοποννησιακός, ὁ συντάκτης τῆς Ἐπιδημίας ἐσχετιζέτο ὅπωςδήποτε πρὸς τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν ἐν αὐτῇ αὐλὴν τῶν Παλαιολόγων καὶ

¹ Miklosich - Müller Acta et diplomata Tόμ. Α' σ. 371.— Treu Mazaris and Holoholos ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Tόμ. Α' (1892) σ. 93. Ἴδε τὴν μνημονευομένην καὶ ἀνωτέρω πραγματείαν μου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift σ. 63 - 73 καὶ ταῖς Μικταῖς σελίσαι σ. 433 - 447.

² Krumbacher Geschichte der Byzantinischen Litteratur σ. 494 κ.ί. Ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 172.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ οὗτος τὸν Νοέμβριον τοῦ 1311, πρὸς ὃν ἀνταποκρίνεται τὸ ἔτος ,5ωκ' καὶ ἡ δεκάτη Ἰνδικτιῶν, οὐχὶ δὲ τῷ 1312, ὡς κακῶς ὑπελόγισεν ὁ Γραυκ, ἀφαιρέσας 5508 καὶ οὐχὶ 5509 ἔτη ἀπὸ τοῦ 6820 (,5ωκ'), ἐν ᾧ πρόκειται περὶ μηνὸς Νοεμβρίου ¹.

Ἄλλ' ὅμως παρατηρητέον, ὅτι τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου, καθ' ἃ ὁ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Πολεμειανίτης ἦτο οἰκεῖος τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως Ἰωάννου, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον οὐδ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν, ὧν ἀμφοτέρων ἡ ἀρχὴ εἶνε μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους 1311, καθ' ὃ ἔγγραφή ὁ κώδιξ. Μένει δὲ ὅπως ἀνεξήγητον τίς εἶνε ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ μνημονευόμενος ἐνταῦθα.

Ὁ αὐτὸς δὲ Νικόλαος Μαλωταρᾶς ἔγραψε τῷ 1317 καὶ 1319 τὸν ὑπ' ἀρ. 74 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας ἐν δυσὶ τόμοις γεγραμμένον κώδικα τὸν περιέχοντα τὰ Ἀσκητικὰ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου διὰ δαπάνης καὶ προτροπῆς τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου πρωτοσυγγέλλου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μορέως Παχωμίου ². Καλεῖται δ' ὁ βιβλιογράφος ἐν τῷ κώδικι τούτῳ Μαλωταρῆς καὶ οὐχὶ Μαλωταρᾶς, ἂν ὀρθῶς ἀνέγνω ὁ κ. Παπαγεωργίου ³, καὶ ἐπονομάζει ἑαυτὸν ἱερέα καὶ πρωτέκδικον τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἐσκουριάλου. Ὁ δὲ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Παχώμιος εἶνε ὁ γνωστότατος κτίστης τῆς ἐν Μυστρᾷ μονῆς τοῦ Βροντοχίου, ὃν καὶ ἄλλως γινώσκομεν ὡς παραγγέλλοντα τὴν γραφὴν κωδίκων ⁴.

Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Νικόλαος οἶκον ἀνήκεν ὁ Δημήτριος

¹ Γραυκ ἐνθ' ἀν. σ. 225.

² Π. Ν. Παπαγεωργίου Αἱ Σέρραι . . . καὶ ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' (1894) σ. 322. Πρὸς Ν. Βέην ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀκρίτας Τόμ. Α' (1905) σ. 407.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 323.

⁴ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α' σ. 331 κ. ἑ. Τόμ. Δ' σ. 159.

Πανάρετος ὁ Μαλωταρᾶς, ὃν πρῶτον μὲν ὡς ἔκδικον καὶ πρωτοπαπᾶν Λακεδαιμονίας, εἶτα δ' ὡς ἐπίσκοπον Μεθώνης γινώσκομεν ἐξ ἀχρονίστων καὶ μεστῶν ἀνορθογραφιῶν σημειωμάτων ἐπὶ κώδικός τινος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς λαύρας. Σάβα τοῦ ἡγιασμένου μετενεχθέντων, ἐν ᾧ καὶ ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ φέρεται μονοκονδυλικῶς γεγραμμένη¹. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ κώδικι σημειοῦται καὶ ἄλλος Μαλωταρᾶς ἐπίσκοπος Κερνίτζης τῷ 1316², ὅστις εἶνε πάντως αὐτὸς ἐκεῖνος οὗ τὴν μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας μοναχῆς Εὐφροσύνης τῆς Μαρινίας ἔριν περὶ τῆς εἰκόνης Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας ἔλυσε συνοδική πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ ΙΓ' κατ' Ἀπρίλιον 1316³.

γ.

1349 — Μανουὴλ Μελιγαλᾶς.

Δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἶνε Πελοποννήσιος, καὶ δὴ ἴσως τῶν ὑπηρετούντων τὴν ἐν Μυστρᾷ αὐλὴν, ὁ Μανουὴλ Μελιγαλᾶς ὁ γράψας τὸν ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος μονῆ Διονυσίου ὑπ' ἀρ. 270 κώδικα τὸν περιέχοντα τὴν τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου ἐπιτομὴν τῶν Βασιλικῶν, ἧς ἐν τέλει εὔρηται τὸ ἐξῆς σημείωμα· *Ἐτελειώθη τὸ παρὸν Πρόχειρον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Μανουὴλ τοῦ Μελιγαλᾶ, ἐν ἔτει ,σων[ή] ἰνδ. δεκάτης, ἡμέρα Τρίτη, τρισκαιδεκάτη τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός (= 1349)*⁴.

¹ Ἀθ. Παπαδοπούλου *Κεραμέως* Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Β' σ. 16.

² Αὐτόθι.

³ *Miklosich-Müller Acta et diplomata* Τόμ. Α' σ. 52 κ. ε

⁴ *Σπυρ. Π. Δάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων*. Ἐν Κανταβριγίᾳ. 1895 Τόμ. Α' σ. 392. Ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ φέρεται ἔτος ,σων', ἀλλ' εἶνε πάντως παρανεγνωσμένον ἀντὶ ,σωνή', ὅπερ καὶ μόνον συμπίπτει πρὸς ἰνδικτιῶνα δεκάτην· κατὰ τὸ ἔτος δ' ἐκεῖνο ,σωνή' (= 1349) πρᾶγματι ἢ τρισκαιδεκάτη τοῦ Ὀκτωβρίου συνέπιπτε πρὸς ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τρίτην.

Λακεδαιμόνιον δ' ἢ τοῦλάχιστον ἐν Πελοποννήσῳ βιοῦντα δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν τὸν οἶκον Μελιγαλᾶ βλέποντες, ὅτι μία τῶν ἐπιστολῶν ἀνδρὸς καλουμένου Μελιγαλᾶ, ἃς εὔρον ἐν τοῖς παραφύλλοις θ⁶ κ. ε. τοῦ ὑπ' ἀρ. 305 Vaticanus graecus, γεγραμμένου ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀπευθύνεται εἰς τὸν πιθανώτατα Πελοποννήσιον Φραγκόπουλον.

Ἄλλος δὲ Μελιγαλᾶς (Γεώργιος ὁ Μελήγαλας) ἀπαντᾷ ἐν τοῖς κώδιξι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῷ 1357¹.

Τρανὴν δὲ ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ οἶκος Μελιγαλᾶ ἔδρασεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἦτο οἰκεῖος τῶν ἐν Μυστρᾶ ἐδρευόντων δεσποτῶν, ἀποτελεῖ τὸ ὄνομα τῆς κώμης Μελιγαλᾶ τοῦ δήμου Οἰχαλίας ἐν Μεσσηνίᾳ. Τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ γενικῆς κτητικῆς, σημαίνουσης κτῆσιν ἀνδρὸς ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου².

8.

1358-1370. — Μανουὴλ Τζυκανδῆλης.

Νικηφόρος Κανάθης.

Τὸν Μανουὴλ Τζυκανδῆλην εὐρίσκομεν βιβλιογραφοῦντα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1358 μέχρι τοῦ 1370. Γινώσκω δὲ κώδικας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένους τοὺς ἑξῆς:

α') τὸν ἐν ἔτει 1358 γραφέντα κώδικα τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας ὑπ' ἀρ. 228 ($\frac{56}{LVII}$), περιέχοντα τὴν συγγραφὴν Περὶ τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ τῶν κτισμάτων προόδου, συγκειμένην ἐκ φύλλων 318, ὧν ἐν τέλει σημειοῦται: Ἐπληρώθη τῇ ιγ' Νοεμβρίου, τῆς ιβ' Ἰνδικιῶνος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, κατὰ τὸ ἑξακισχιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν ἑ-

¹ Miklosich-Müller Acta et diplomata Τόμ. Α' σ. 370.

² Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποικίσεις τῶν Ἀλβανῶν ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Τόμ. Α' (1896) σ. 159 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει σ. 6.

βδομον ἔτος, διὰ χειρὸς Μανουήλ Τζυκανδύλη. Περιῆλθε δ' ὁ κώδιξ οὗτος ἔπειτα εἰς Μανουήλ τὸν Σπανδουνίδην, ὅστις καὶ προσέθηκεν ἐν τέλει ὀκτώ στίχους «Εἰς τὸν θανόντα Δημήτριον Καντακουζηνόν, δομέστικον καὶ τελώνην καλούμενον σεχτάνην»¹.

β') ἐν ἔτει 1302 τὸν ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ λαμπρὸν κώδικα τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου & 138 inf. εἰς μέγα σχῆμα (39,9 x 27,6), οὗ σώζεται μόνον τὸ ἀπὸ τετραδίου μα' καὶ ἐξῆς μέρος, ἐκπεσόντων τῶν προηγουμένων τετραδίων. Ἐν φ. 305⁶ ἀναγινώσκομεν τάδε· Ἐγρᾶφη καὶ ἐτελειώθη ἡ βίβλος ἡδε κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐν τῷ κάστρῳ Μιζιῦθρῷ ἐξόδῳ τε καὶ συνδρομῇ καὶ συνεργίᾳ κυροῦ Δημητρίου τοῦ Κασανδρηνοῦ, κόπῳ δὲ καὶ γραφῇ Μανουήλ τοῦ Τζυκανδύλη ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ζ' ἡμέρᾳ Πέμπτη Ἰνδικτιῶνος πεντεκαδεκάτης τοῦ ς^δ ω^δ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους². Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι περιέχονται τὰ διδακτικώτατα ἐπιγράμματα τοῦ ἀρχιατροῦ Κωνσταντίνου Ἀμαντειανοῦ εἰς ἔργα τέχνης κατασκευασθέντα ἐν Πελοποννήσῳ δαπάναις τοῦ Νικηφόρου Κανάβῃ ἢ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας Κασανδρηνῆς τῆς Καναβίνης τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δομινίκου Bassi³. Ἦτο δὲ ἡ Μαρία Κασανδρηνὴ αὕτη πιθανῶς θυγάτηρ τοῦ δαπανήσαντος πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Δημητρίου Κασανδρηνοῦ τοῦ Θεσσαλονικέως, ὅστις ἦτο τῶν ἐπιφανῶν ἀρχόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ θαῦμα τῆς γερουσίας, καθ' ἃ ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἐπίγραμμα τοῦ αὐτοῦ Ἀμαντειανοῦ ἐν τέλει τοῦ κώδικος. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δ' ἐπιγράμματος διδασκόμεθα, ὅτι οὗτος ἠκολούθησε τὸν αὐτοκράτορα Καντακουζηνόν πλεύσαντα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπέθανεν

¹ Ἀρχιμανδρίτου Βλαδιμήρου Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας (ῤωσιστί). Ἐν Μόσχᾳ. 1894 σ. 286.

² Martini-Bassi Catalogus codicum graecorum bibliothecae Ambrosianae Τόμ. Β' σ. 1073 μετὰ τινῶν μικρῶν διαφορῶν.

³ Sette epigrammi greci inediti ἐν τῇ Rivista di Filologia e d' Istruzione classica Τόμ. Κτ' τεύχ. γ' (καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει).

ἐν Μυστρᾷ, ἄγων τὸ ἑβδομηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ὡς μοναχὸς μετονομασθεὶς Δανιήλ¹.

Τὸν αὐτὸν δὲ Νικηφόρον Κανάβην τὸν πιθανῶς γαμβρὸν τοῦ Κασανδρηνοῦ γινώσκομεν καὶ ἐκ κώδικος γραφέντος μὲν κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν μονῇ τῶν Μαγκάνων, ἀφιερωθέντος δ' εἶτα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Μυστρᾷ μονὴν τοῦ Ζωοδότου Χριστοῦ. Εἶνε δὲ ὁ κώδιξ οὗτος ὁ ὑπ' ἀρ. 47 τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης (Regius 224), γεγραμμένος ἐπὶ περγαμηνῆς τῷ 1364, περιέχων δὲ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Πραξαπόστολον, τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ἐν τούτῳ (φ. 444^a) φέρεται τὸ σημεῖωμα τὸδε· Ἡ παροῦσα θεία βίβλος ἐγράφη μὲν καὶ ἐτελέσθη κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν, ἐν τῇ σεβασμίᾳ τῶν Μαγκάνων μονῇ, κατὰ τὸ 5ωοβ' ἔτος, ἐδόθη δὲ καὶ ἀφιερώθη παρ' ἐμοῦ Νικηφόρου τοῦ Κανάβη τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Ζωοδότου Χριστοῦ ἐν τῷ τοῦ Μυζιθρᾶ τῆς Λακεδαίμονος κάστρῳ, περιέχουσα τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Πραξαπόστολον καὶ τὸ Ψαλτήριον μετὰ τῆς αὐτοῦ προῦθεωρίας καὶ τὴν τοῦ Θεολόγου Ἀποκάλυψιν². Καὶ τίς μὲν ὁ γράψας τὸν κώδικα δὲν λέγει τὸ σημεῖωμα· ἀλλ' ἴσως ἢ παρασιώπησις τοῦ ὀνόματος τοῦ βιβλιογράφου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ῥητὴ μνεῖα τοῦ Νικηφόρου Κανάβη ὡς ἀφιερώσαντος τὸν κώδικα καθιστάνει οὐκ ἀπίθανον, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ τε γράψας καὶ ὁ ἀφιερώσας αὐτόν. Οὐχ ἤττον παρατηρῶ, ὅτι τοιαύτη δὲν εἶνε, καθ' ἃ φαίνεται, ἡ γνώμη τοῦ κ. Omont, ὅστις δὲν ἀνέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ Κανάβη ὡς βιβλιογράφου³.

γ') τὸν ἐν ἔτει 1362 γραφέντα βομβύκινον κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης 135 (Regius 1830) περιέχοντα

¹ Bassi ἐνθ' ἀν. χωριστοῦ τεύχους σ. 9.

² Omont Fac-similés des manuscrits grecs datés de la Bibliothèque Nationale du IXe au XIVe siècle. Ἐν Παρισίοις. 1890 σ. 21 ἐν ἔτει 1364.

³ Omont Inventaire sommaire Τόμ. Α' σ. 8. Οὐδ' ἐν τῇ Introduction ἀναγράφει τὸν Κανάβην ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ σ. XXXVI καὶ XLVIII μεταξὺ τῶν βιβλιογράφων,

σειράν εἰς τὸν Ἰωβ, οὗ ἐν φ. 247⁵ φέρεται τὸ σημεῖωμα τόδε·
Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος διὰ [χειρὸς] Μανουήλ τοῦ Τζυ-
κανδήλη κατὰ μῆνα *** τῆς πεντεκαιδεκάτης ἰνδικτιῶνος τ[οῦ]
ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔ[τους]¹.

δ') τὸν ἐν ἔτει 1369 γραφέντα κώδικα τῆς Ἐθνικῆς βιβλιο-
θήκης τῶν Παρισίων ὑπ' ἀρ. 1241 (Regius 1370), περιέχοντα
τοῦ Προχόρου Κυδώνη τὴν συγγραφὴν περὶ τοῦ Θαβωρίου
φωτὸς καὶ τὰ τοῦ Ἰωάσαφ Καντακουζηνοῦ ἀντιρρητικὰ πρὸς
Πρόχορον μετὰ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐκ Λατίνων πατριάρ-
χην Παῦλον κατὰ τῆς αἰρέσεως Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου².
Ἐν αὐτῷ (φ. 226⁶) ἀναγινώσκομεν τὸ σημεῖωμα τόδε· Ἡ
παροῦσα βίβλος ἐγράφη ἐν τῷ Μυζιθρᾷ διὰ χειρὸς Μανουήλ
Τζυκανδήλη κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τῆς ὀγδῆς ἰνδικτιῶνος
τοῦ ἑξωστῆ ἔτους³.

ε') τὸν ἐν ἔτει 1370 γραφέντα ὑπ' ἀρ. CCCCLI κώδικα τῆς
ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης, περιέχοντα τὴν Ἀρριανοῦ Ἀνάβασιν
Ἀλεξάνδρου, ἐν ᾧ σημειοῦνται τάδε· Ἡ παροῦσα βίβλος
ἐγράφη ἐν τῷ Μυζιθρᾷ διὰ χειρὸς Μανουήλ τοῦ Τζυκανδήλη
κατὰ μῆνα Μάρτιον τῆς ὀγδῆς ἰνδικτιῶνος τοῦ ὀκτακοσιοστοῦ
ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους⁴.

ς') τὸν ἐν ἔτει 1374 γραφέντα κώδικα C 27 τῆς ἐν Ζυρίχῃ
τῆς Ἑλβετίας Ἀστικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα Ἰωάννου
Καντακουζηνοῦ τὴν Ἀπολογίαὶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰ
κατὰ Ἰουδαίων, οὗ ἐν φ. 390⁶ φέρεται τὸ σημεῖωμα τόδε

¹ *Montfaucon Palaeographia Graeca* σ. 71. — *Omont Fac-similés des manuscrits grecs* κτλ. ἐνθ' ἀν. σ. 17. Πλν. LXXXVI-LXXXVII, ἐν ᾧ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Τζυκανδήλη. — *Karo-Lietzmann Catalogus graecorum* ἐν *Göttinger Nachrichten Phil. Hist. Classe* 1902 σ. 330.

² *Montfaucon Palaeographia Graeca* σ. 72. — *Omont Inventaire sommaire* Τόμ. Α' σ. 275.

³ *Montfaucon Palaeographia Graeca* σ. 72. — *Omont Fac-similés des manuscrits grecs* κτλ. σ. 18. Πλν. XCIII.

⁴ *Hardt Catalogus codicum manuscriptorum graecorum Bibliothecae regiae Bavaricae* Τόμ. Δ' σ. 407.

+ Ἐγγραφή καὶ ἐτελειώθη συνάρσει καὶ βοηθείᾳ ἢ παροῦσα βίβλος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, διὰ χειρὸς Μανουήλ Τζυκανδύλη, κατὰ μῆνα Μάρτιον τῆς ιβ' ἰνδ. τοῦ ρωπβ' ἔτους¹.

Τῶν κωδίκων τούτων ὁ ὑπ' ἀρ. α', ἐν ᾧ δὲν γίνεται μνεία τοῦ Μυστρᾶ, ἐγγραφή ῥως ἀλλαχοῦ πρὸ τῆς εἰς Μυστρᾶν μεταβάσεως τοῦ Μανουήλ Τζυκανδήλη ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου βλέπομεν αὐτὸν μετὰ τὸν Μυστρᾶν τῷ 1374 (κῶδιξ ε').

Ὁ Μανουήλ Τζυκανδήλης εἶνε βεβαίως αὐτὸς ἐκεῖνος οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Δημήτριος Κυδώνης ἐν τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ τῶν ἐν τῷ κώδικι Βυρνεϊανῦς 75 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου ἐπιστολῶν, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν βασιλέα, πιθανῶς τὸν Μανουήλ Παλαιολόγον, ἐν ἣ λέγονται τάδε· *Εἴτ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοήσω καὶ καταφρονοῦμενος ὧν ὁ βασιλεὺς μέμνηται μετ' ἐκείνων ἐμαυτὸν ἀριθμήσω; καὶ τίνα ἂν δικαίως; ὁ δὲ νοῦς σοι ποῦ; ὁ Τζυκανδήλης ἔροιο πρὸ ἐμοῦ ἢ οὐδ' ἂν τῆς φίλης αὐτῷ φωνῆς εἰκότως μοι μεταδοίη οὕτως ἀναισθητοῦντι περιφανῶς.*

Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ πιθανώτατα Τζυκανδήλην ἀπευθύνονται καὶ τρεῖς τῶν ἐπιστολῶν τῆς ὑπὸ τοῦ Krumbacher κληθείσης Φλωρεντινῆς συλλογῆς, ἣν περιέχει ὁ Λαυρεντιακὸς κῶδιξ S. Marco 356 καὶ ὁ Μονάχειος 198². Οὐδ' εἶνε ἀπλῆ σύμπτωσης, ὅτι ἅπασαι αὗται αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Τζυκανδήλην, οὐ ἐν τῇ Φλωρεντινῇ συλλογῇ δὲν φέρεται τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα, ἀναφέρονται εἰς παράκλησιν περὶ ἀποστολῆς μέλανος. Τούτων ἢ

¹ *Omont* Catalogue des manuscrits grecs des bibliothèques de Suisse ἐν τῷ Centralblatt für Bibliothekswesen Τόμ. Γ' (1886) σ. 443 Καὶ ἔχει μὲν παρ' αὐτῷ τὸ σημεῖωμα οἷον ἀντεγγραφή ἀνωτέρω, ἀλλὰ φαίνεται μετὰ τὸ ἐτελειώθη ἐκπεσοῦσα ἡ λέξις θεοῦ.

² Ἴδε τὴν βραχείαν περιγραφὴν τοῦ Φλωρεντινοῦ κώδικος ὑπὸ *Rostagno* ἐν *Studi italiani di filologia classica* (1893) σ. 186 καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀρχὰς αὐτῶν κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Μονάχου παρὰ τῷ *Hardt* *Catalogus codicum graecorum bibliothecae regiae Bavaricae* Ἐν Μονάχῳ. 1806 Τόμ. Β' σ. 287 κ. ἑ. Πρὸβλ. *Krumbacher* *Byzantinische Literaturgeschichte* σ. 485 (ἑλλ. μεταφράσεως *Γ. Σωτηριάδου* Τόμ. Β' σ. 154),

μὲν πδ' ἐπιγραφομένη «Τῷ Τζυκανδήλῃ» ἔχει κατὰ τὸ ἐμὸν ἀπόγραφον ὧδε¹. Τοσοῦτον ἐνδιαθέτως οἶδά² σε ἡμᾶς φιλοῦντα καὶ μαρτυρεῖν ἠδέως προθυμοῦμαι, ὥστε οὐ μόνον μέλανος ἀρίστου ἀμοιροῦντας ἔτοιμόν σε εἶναι παρασκευάσαι³ εὐτυχῆσαι, ἀλλὰ καὶ μεγάλων καὶ ὑπὲρ δύναμιν πολλῶν, εἰ κατὰ σὴν γε μόνον⁴ ἔστι δύναμιν⁵ διατειναίμην ἂν ἔγωγε. Ὡς δ' οὕτως περὶ τὸ ῥηθὲν ἔχομεν, αὐτό φασι δείξει. Εἰς δὲ τὸν Τζυκανδήλην, ἀποκνοῦντα νᾶπροστείλη τὸ ζητηθὲν μέλαν ἔνεκα φειδωλίας καὶ ἀξιοῦντα πληρωμὴν ἐπὶ προφάσει πενίας, ὁ ἀνώνυμος ἐπιστολογράφος ἔγραψε τὴν φλύαρον πε' ἐπιστολήν, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιστέλλει καὶ τὰ ἐξῆς· Βιβλίον μεταγράφων καὶ μέλανος ἀπορῶν, πρὸς δὲ καὶ καιροῦ τοῦ τοῦτο⁶ ἡ δημιουργήσοντος, ἵνα μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν θησαυρίσας δόξω ἀνθρακας, παρ' ἐκείνων οὐκ ἠθέλησα λαβεῖν, ἀνθρώπων πονηρία συζώντων⁷ καὶ τὸ ἀπατᾶν περὶ πλείστου τιθεμένων καὶ τὸ εὐορκεῖν ζημίαν οὐ μικρὰν οἰομένων καὶ τὰ ψευδῆ λέγειν κέρδους οὐ μικροῦ ἀξίον ποιουμένων καὶ ἀπλήσιως αἰειδήποτ' ἔχόντων. Καὶ γὰρ δὴ πάντων τῶν εἰς χρεῖαν τελούντων ἀπασιν ἀνθρώποις ἔχοντες θησαυροὺς, καὶ τούτων τὰ μὲν κρείττω φυλάσσοντες, τὰ δὲ ἥτιονος μοίρας εἰς ὄψιν τοῖς βουλομένοις ἔδωκτες, κάθηνται πομπεύοντες ἀτεχνῶς μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ κτήματι καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας πολλάκις μὴδ'⁸ ἐπαίοντας διου χάριν ἀνερευνῶσι μέρος τῆς ἀγορᾶς καθεστήκασι καὶ προσφέρουσι τυχὸν ἀκούσαντες μέλανος ἐξ ὑέλου ἄγγη, περὶ τὰ τέλη τούτων ἰὸ μέλαν ἔχοντα, ὡς πολλάκις μὴδ' ἔξαρκεῖν τῇ χρεῖᾳ, εἶτα καὶ⁹ ὄρκους¹⁰ προσφέρουσι δεινοτάτους, μακρὸν τοῦ μέλανος ἔπαινον πλέξαντες, ὡς εἶη πάντα ὑπερνικῶν, ὡς μητ' ἔχειν τοῦ φαινομένου τούτου πλεόν ἕτερον, μήτε δύνασθαι τοῦτο¹¹ δημι-

¹ Λ = Λαυρεντιακός κώδιξ. Μ = Μονάχειος κώδιξ

σκευᾶσαι ΛΜ ⁴ σὴν γε μόνον Μ: σὲ μόνον Λ

⁶ τοῦτον ΛΜ ⁷ συζώντων Μ: ζώντων Λ

⁹ εἶτα τί ΛΜ ¹⁰ ὄρκους Μ: ὄρκους Λ

² οἶδα ΛΜ

³ παρα-

⁵ δύναμιν Μ: δύμαμιν Λ

⁸ (καὶ κατωτέρω) μὴδ' ΛΜ

¹¹ τοῦτον ΛΜ

μουργῆσαι, τοῦ καιροῦ ἐναντιουμένου καὶ τοῦ ἡλίου πολὺ τοῦ πρὸς ὄρθας βάλλειν ἀφροστηκότος, περὶ τὰ τέλη, τοῦ χειμερινοῦ τροπικοῦ τὴν διατριβὴν ποιουμένου.... Ἐν δὲ τῇ πθ' ἐπιστολῇ « Ἰῶ Ἰζυκανδήλη » ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν... μέλανος γὰρ ἀποροῦντες οὐ τοῦ κοινοῦ καὶ εἰς ἅπαντας ὄντος¹, ἀλλὰ² τοῦ παρὰ σοὶ καὶ οὐκ οἶδα εἰ καὶ σὺν ὀλίγοις, παντελῶς ἐν ἀπόρῳ τελοῦμεν, τοῦτο δὴ πάσχοντες ὑπὸ τοῦ καιροῦ· ὅς δὴ καὶ τὸν τούτου αἴτιον ἡλιον ὡς διὰ κατόπτρου τοῖς ὄραν ἐφριεμένοις φαίνεσθαι ποιεῖ... Τοιγαροῦν μέχρι νῦν οὕτω στενοχωρούμενοι καὶ τοῦ παρὰ σοὶ δοθέντος τὰδελφῶ μέλανος φειδόμενοι, καὶ νῦν ἐν ἀπορίᾳ τοῦ τοιούτου γενόμενοι, σιωπὴν ἂν παντάπασιν ἤροῦμεθα³, φεύγοντες εὖ μάλα τὰς παρὰ σοῦ εἰρωνείας⁴, εἰ μὴ ὁ κλεινὸς ἀδελφός, ὁ τοῦ γένους ἡμῶν κλάδος εὐειδής, ὁ χρυσοῦς, ὁ μέλιτος ἐπώνυμος ἐγκείμενος ἐζήτει χρήζαν. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἀκούσας φειδωλίας⁵ καὶ παθῶν ὑπ' εἰρωνείας⁶, ὅμως παρὰ σοῦ τὸ μέλαν ἔχοντος ζητῶν οὐ παραιτοῦμαι. Καὶ γὰρ ἂν ἀδικοίην⁷ ἑμαυτὸν τε καὶ σὲ μὴ τοῦτο ποιῶν. Τοιγαροῦν καὶ τουτονί σοι τὸν παρεσιῶτα πέμπω οὕτως⁸ αἰτοῦντα ὥστε καὶ τὰς ἀναβολὰς σοὶ πάσας λύοντα. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶνε ἀξιολογώταται πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σπάνιος τῆς καλῆς μελάνης, καὶ ἐνθυμίζουσιν ἡμᾶς τὰ ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Wernher von Tegernsee λεγόμενα *Audiví apud vos haberi incaustum, pro quo rogate dominos, ut ex parte sua quisque aliquid mihi transmittat* καὶ τὸ παράπονον τοῦ Πετράρχου μὴ εὐρίσκοντος καλὸν μέλαν ἐν Λεοδίῳ, τῇ βελγικῇ Liège⁹. Εἶνε δ' ἐξαίρετος προσθήκη εἰς τὰ περὶ παρασκευῆς τοῦ μέλανος οὐχὶ διὰ τῆς

¹ Μετὰ ταῦτα δύο στίχοι διαγεγραμμένοι ἐν οἷς διακρίνονται τάδε· ἀλλ... ἀλλὰ τοῦ παρὰ σοὶ ὄφρα (;) πάντας ὄντος τοσ Λ ² ἀλλὰ Μ: λλά Λ ³ ἤροῦμεθα Λ: εἰροῦμεθα Μ ⁴ εἰρωνείας Λ: εἰρωνείας Μ ⁵ φειδωλίας Λ: φειδωλείας Μ

⁶ ὑφ' εἰρωνείας Λ: ὑφειρωνείας Μ ⁷ ἂν ἀδικοίην Μ: ἀνδικοίην Λ

⁸ οὕτω ΛΜ

⁹ *Wattenbach* Das Schriftwesen im Mittelalter. Ἔκδ. γ'. Ἐν Λειψίᾳ. 1896 σ. 240 καὶ 241.

ὑπὸ πυρὸς καύσεως, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ λέξις ἔγκουστον (λατινιστὶ *encaustum*, ὁπόθεν τὸ ἀρχαῖον γαλλικὸν *enque*, παραφθαρὲν ἔπειτα εἰς τὸ *encre*, τὸ βοημικὸν *inkoust*, τὸ ἰταλικὸν *inchiostro* καὶ τὸ ἀγγλικὸν *ink*), ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκθέσεως ὑπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου¹. Ἀξιόλογος δὲ εἶνε καὶ ἡ μαρτυρία περὶ τῆς πωλήσεως τοῦ μέλανος ἐντὸς ὑελίνων ἀγγείων ὀλίγον μόνον περιεχόντων ὑγρόν. Τέλος δ' ὁ ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν ἐπιστολῶν μνημονευόμενος μέλιτος ἐπώνυμος εἶνε Μελιτηνιώτης τις, ἄγνωστον μέλος τῆς τοῦτο τὸ ὄνομα φερούσης γνωστῆς τοῦ Βυζαντίου οἰκογενείας. Ἐν δὲ μόνον δὲν γίνεται σαφές, ἂν ὁ Τζυκανδῆλης, καθ' ὃν χρόνον ἐγράφησαν αἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαί, διέτριβεν ἤδη ἐν Μυστρᾷ, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἔπειθεν ἡμᾶς, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἢ ἐκεῖ που πλησίον ἔζη καὶ ὁ ἐπιστολογράφος, ἢ μᾶλλον ἀλλαχοῦ, καὶ δὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Πλὴν δὲ τῶν κωδίκων τῶν γραφέντων ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Τζυκανδῆλη καὶ ἀνωτέρω ἀναγραφέντων φέρεται καὶ ἐν τῷ Λαυρεντιακῷ κώδικι 10 τοῦ *Pluteus LXXIV*, περιέχοντι συγγραφὰς τοῦ Γαληνοῦ, σημείωμα καθ' ὃ οὗτος ἐγράφη ὑπὸ

δλ

Τζυκαν τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα².

Καὶ ἄλλοι δὲ ἄνδρες, φέροντες τὸ ἐπώνυμον Τζυκανδῆλης, ὑπῆρξαν βιβλιογράφοι.

Καὶ πρῶτον μὲν ἔχομεν τὸν Ἰωάννην Τζυκανδῆλην, ὑπάρχοντα τῶν ἐξ βιβλιογράφων τῶν γραψάντων κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα τὸν σύμμικτον κώδικα 115 τῆς ἐν Μαδρίτη

¹ Πρὸβλ. τὴν συνταγὴν «Περὶ μελανίου μαύρου εἰς χαρτῖα βομβίκινα», ἣν ἐξέδωκα ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ. 1895. Τόμ. Α' σ. 313 ἀρ. 3451,2. — *Θόμπωνος Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας κατὰ μετάφρασιν Σπυρ. Π. Λάμπρου*. Ἐν Ἀθήναις 1903 σ. 95.

² *Bandini Catalogus codicum manuseriptorum bibliothecae Mediceo-Laurentianae*. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1770. Τόμ. Γ' σ. 97.

Βασιλικῆς βιβλιοθήκης. Ἐγράφη δὲ ὑπὸ τοῦ Τζυκανδήλη τὸ μέρος τοῦ κώδικος τὸ περιέχον λόγους τοῦ Ἰωάννου Ἀργυροπούλου· ἐν τέλει δ' ἐνὸς αὐτῶν ἐν φ. 155⁶ φέρεται γεγραμμένον χειρὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρεως τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου Ἰωάννου τοῦ Τζυκανδήλη. Ὁ δὲ τοὺς κώδικας τῆς ἐν Μαδρίτη βιβλιοθήκης περιγράψας Iriarte¹ εἰκάζει, ὅτι ὁ Ἰωάννης Τζυκανδήλης ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Μανουήλ. Ἀλλὰ δὲν γινώσκωμεν, ἂν οὗτος ἔζησεν ἐν Μυστρᾶ, καθ' ἃ καὶ ὁ Μανουήλ. Ἐν δὲ τῷ κώδικι Philos. XXXVII (Lambecius) τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντι διαφόρους συγγραφὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, εὐρίσκεται ἐν φ. 223^α τὸ σημείωμα τὸδε τοῦ ἔτους 1446: Δημήτριος ὁ Κυκανδύλης ἔγραψε².

Συγγένειαν δὲ τῶν Τζυκανδηλαίων πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τοὺς Δούκας ἀπὸ μητρὸς ἴσως δεικνύουσιν οἱ δύο στίχοι, δι' ὧν τελευτᾷ τὸ τοῦ Μανουήλ Φιλῆ Ἐπίγραμμα εἰς ναὸν ἐν ᾧ ἡ τῆς Θεομήτορος κοίμησις, ἔχοντες ὧδε:

Κομνηνοφυῆς ταῦτά σοι Τζυκανδύλης
Δημήτριος καὶ Δούκας εὐνοίας χάριν³.

Τέλος δὲ σημειωτέον, ὅτι ἐν τῷ φ. 300⁶ τοῦ κώδικος 19 τοῦ Pluteus XXXII τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης φέρεται χειρὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος τὸ σημείωμα Ἀλέξιος ὁ Ἀτζικαντήλης⁴. εἶνε δὲ οὗτος πιθανῶς ἀναγνώστης τις τοῦ κώδικος ἐκείνου τοῦ περιέχοντος σὺν τοῖς ἄλλοις τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Φιλῆ. Ἄξιος δὲ προσοχῆς εἶνε ὁ διάφορος τύπος τοῦ

¹ Regiae bibliothecae Matritensis codices graeci mss. Ἐν Μαδρίτη. 1769 σ. 460.

² Lambecius Commentariorum de augustissima bibliotheca Caesarca Vindobonensi liber septimus Ἐν Βιέννῃ. 1781 σ. 164. Ἐσφαλμένως παρὰ τῷ Buhle (Aristotelis opera omnia. Bionti. 1794 Τόμ. Α' σ. 181 ἀρ. XXXVII) καὶ παρὰ τῷ Gardthausen (Griechische Paläographie Ἐν Λειψία. 1879 σ. 319 καὶ 329) ὁ βιβλιογράφος οὗτος λέγεται Lycandyla.

³ E. Miller Manuelis Plutae carmina. Ἐν Παρισίοις. 1857 Τόμ. Β' σ. 135.

⁴ Bandinè ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. 458 ἐν σημ.

οἰκογενειακοῦ ὀνόματος. Τὴν δ' ἐνταῦθα παρατηρουμένην προσθήκην τοῦ Α εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῷ Ἀκροκόνδειλος ἀντὶ τοῦ ἄλλως φερομένου Κροκόδειλος.

10.

Λεῶνος ε'. — Ματθαῖος Λαμπούδης.

Πελοποννήσιον μὲν καλεῖ ἑαυτὸν συνήθως ὁ Ματθαῖος Λαμπούδης, ἀλλ' ἦτο πιθανῶς Λακεδαιμόνιος.

Ἐγραψε δὲ πολλοὺς κώδικας, ὧν γινώσκω τοὺς ἑξῆς:

α') τὸν ὑπ' ἀρ. 11 (a. V, 2, 11) τῆς ἐν Μοδένῃ Ἀτεστίας βιβλιοθήκης (Estense), γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς καὶ περιέχοντα τὰ Ἐρωτήματα Μανουήλ τοῦ Χρυσολωρᾶ. Ἐν φ. 84⁶ γέγραπται διὰ κοκκίνων γραμμάτων τὸ ἑξῆς σημεῖωμα· *Τῷ συντελετῇ τῶν καλῶν, θεῷ χάρις: + Ματθαῖος σεβαστὸς Λαμπούδης ὁ Πελοποννήσιος*¹. Ὁ αὐτὸς κώδιξ περιλαμβάνει ἐν φ. 99⁶ κρυπτογραφικὰ τινὰ καὶ βραχυγραφικὰ σημειώματα τοῦ αὐτοῦ, περὶ ὧν θέλω γράψαι ἄλλοτε. Εἶνε δὲ ὁ κώδιξ γεγραμμένος μετ' ἀκριθείας ἅμα καὶ κομψότητος, ὡς ἔγνω ἐξ αὐτοψίας.

β') τὸν ὑπ' ἀρ. GCCXX κώδικα τῆς ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης, περιέχοντα τὴν συγγραφὴν Θεμιστίου εἰς τὰ Ἀριστοτέλους περὶ ψυχῆς. Φέρεται δ' ἐν αὐτῷ τὸ σημεῖωμα τόδε· *Ματθαῖος τοῦνομα σεβαστὸς Λαμπούδης ὁ Πελοποννήσιος γέγραφα ἐν τῇ Φλορεντία*².

γ') τὸν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Οὔτινου (Udine)

¹ Ἴδε καὶ *Puntoni* Indice dei codici greci della Biblioteca Estense di Modena ἐν *Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Δ' (1896) σ. 388. Πρὸς *Allen Notes on greek manuscripts in Italian libraries*. Ἐν Λονδίῳ. 1890 σ. 5. Ὁ κώδιξ ἔχει συντελετῇ, ὡς ὀρθῶς γράφει καὶ ὁ *Puntoni*, οὐχὶ δὲ συντελεστῇ, ὡς ὁ *Allen*.

² *Hardt Catalogus* . . . Τόμ. Γ' σ. 318.

κώδικα ὑπ' ἀρ. 4, περιέχοντα τὴν συγγραφὴν Ἀριστοτέλους περὶ φυγῆς καὶ ἄλλα τινά. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου γέγραπται τὸ σημεῖωμα· *Ματθαῖος τὸ ὄνομα Λαμπούδης σεβαστὸς ὁ Πελοποννήσιος γέγραφα ἐν τῇ Φλωρεντία*¹.

δ) τὸν ἐν Παρίσιος κώδικα ὑπ' ἀρ. 2835², γέγραμμένον μέρος μὲν ἐπὶ χάρτου, μέρος δ' ἐπὶ περγαμηνῆς καὶ περιέχοντα τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου. Τοῦτον ἔγραψεν ἐπὶ μέρους ὁ Λαμπούδης.

ε) τὸν Βατικανικὸν Παλατῖνον 246, περιέχοντα τὴν Ἰλιάδα, ἐν ᾧ φέρεται τὸ σημεῖωμα τὸδε· *Ματθαῖος τοῦνομα σεβαστὸς Λαμπούδης ὁ Πελοποννήσιος γέγραφεν ἐν τῇ Φερραρία: δόξαι σοι τῷ θεῷ τῷ δόντι ἀρχὴν τε καλὴν καὶ τέλος*³.

ς) Τὸν ὑπ' ἀρ. I 2-9 τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Σαλαμάγκας, περιέχοντα τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου, τὰ Ἀργοναυτικά καὶ τὴν Βατραχομυομαχίαν. Ἐν αὐτῷ φέρεται ἡ σημείωσις ἡδε· *Ματθαῖος τοῦνομα σεβαστὸς Λαμπούδης ὁ Πελοποννήσιος γέγραφεν*⁴.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἀναγραφέντες κώδικες εἶνε ἀχρόνιστοι, τοῦ Λαμπούδη μὴ ἔχοντος τὸ ἔθος νὰ σημειόνη τὸ ἔτος καθ' ὃ

¹ *Cosattini* Index codicum graecorum bibliothecae archiepiscopalis Utinensis ἐν *Studi italiani di filologia classica* Τόμ. Ε' (1897) σ. 396-397. Πρὸς. *Omont* Notes sur quelques manuscrits grecs de la Bibliothèque archiepiscopale d'Udine provenant du cardinal Domenico Grimani ἐν *Centralblatt für Bibliothekswesen* Τόμ. IB' (1895) σ. 415. Ὁ μὲν *Cosattini* γράφει *φλωρεντία*, ὁ δὲ *Omont* *φλορεντία*, ὅπερ καὶ πιθανώτερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σημεῖωμα τοῦ Μοναχίου κώδικος 00XXX.

² Ὁ *Gardthausen* (*Griechische Paläographie* σ. 330) γράφει *Reg. 3335*, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν νῦν 2835 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν ἰων, ἥστις εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Λαμπούδη ἐγγραφείς. Ἴδε *Omont* *Inventory sommaire* Τόμ. Α' σ. LXXIX. Τόμ. Γ' σ. 47.

³ *Henr. Stevenson senior* *Codices manuscripti Palatini graeci Bibliothecae Vaticanae*. Ἐν Ῥώμῃ. 1885 σ. 135.

⁴ *A. Martin* *Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et du Portugal* ἐν *Nouvelles archives des missions scientifiques*. Τόμ. Β' 1892 σ. 172.

ἔγραφεν. Ἄλλ' ὁ χρόνος καθ' ὃν ἔζη ὁ ἄγνωστος βιβλιογράφος γίνεται σαφῆς ἐκ τοῦ γραφικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἀνερχομένου εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, καθ' ὃ ἔκρινα ἰδῶν αὐτὸς τὸν ἐν Μοδένη κώδικα καὶ ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ χρόνου ὃν ἐσημείωσαν οἱ πλείστοι τῶν περιγραφάντων τοὺς ἄνω σημειωθέντας κώδικας. Ἄλλ' ἐπειδὴ δύο αὐτῶν ἄλλως κρίνουσι περὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν περιγραφέντων κωδίκων, ὁ μὲν Martin σημειώσας αἰῶνα XV-XVI¹, ὁ δὲ Omont τὸν XVI², δύναται, νομίζω, νὰ ἐξαχθῇ ἐντεῦθεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Λαμπούδης ἔζη τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἕκτου.

Καὶ ἄλλο τι δὲ δὲν ἐφρόντιζε νὰ σημειόνη πάντοτε ὁ Λαμπούδης, τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔγραφεν ἕκαστον κώδικα. Διὰ τοῦτο δὲν γινώσκομεν, ἂν οἱ οὐδὲν τοιοῦτο σημείωμα φέροντες κώδικες ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ πατρίᾳ Πελοποννήσῳ. Ὅπωςδὴποτε δ' ἔπειτα βλέπομεν αὐτὸν ἐξοικισθέντα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ζῶντα ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία, ὅπου καὶ ἔγραψε τοὺς ὑπ' ἀρ. β' καὶ ε' κώδικας.

Καὶ τὸ μὲν σεβαστὸς τὸ παραζευγνύμενον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου εἶνε πάντως δηλωτικὸν ἀξιώματος, καθ' ὃ βλέπομεν ὁμοίως σεβαστοὺς προσεπωνυμουμένους τῷ 1316 ἐν Πελοποννήσῳ τὸν Μανουὴλ Στεφανίτην, τὸν Καλοδίκην καὶ τὸν Θεόδωρον Λακασᾶν³. Τὸ δὲ Λαμπούδης εἶνε ὄνομα οἰκογενείας καὶ ἄλλως γνωστῆς ἐκ τῶν βυζαντιακῶν χρόνων. Λαμπούδης ἀναφέρεται ἐν τινι ἰππιατρικῇ συλλογῇ τοῦ κώδικος 2244 τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, γεγραμμένου τὸν ιγ'-ιδ' αἰῶνα⁴. Μανουὴλ Λαμπούδης ταβουλλάριος μνημονεύεται ὡς συνυπογράφας τῷ 1240 ἐν ἀφιερωτηρίῳ τοῦ Ματθαίου Περδικάρη κτίστου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοτριαδικῆ

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 172.

² Inventaire sommaire Τόμ. Α' σ. XLV καὶ Τόμ. Β' σ. 47.

³ Miklosich-Müller Acta et diplomata Τόμ. Α' σ. 53.

⁴ G. Costomiris Études sur les écrits inédits des médecins grecs ἐν τῇ Revue des études grecques Τόμ. Ε' (1892) σ. 63.

νης¹. Λαμπούδιος δ' αναγράφεται ἐν νομοκάνοσιν ὡς παράδειγμα ἀνδρὸς ἀγαγομένου δευτέραν ἐξαδέλφην τῆς ἰδίας μητρός². Τέλος δὲ ἄξιον μνείας εἶνε, ὅτι ἐν βενετικοῖς ἐγγράφοις τοῦ 1407 καὶ 1417 μνημονεύεται ἄρχων τοῦ Ἄστρους, ὅστις ἴσως ἔφερε τὸ ὄνομα Λαμπούδιος³.

II.

Αἰῶνος εε'. — Ἰωάννης Δοκειανός.

Περὶ τοῦ Ἰωάννου Δοκειανοῦ, τοῦ γνωστοῦ λογίου τοῦ διατρίψαντος ἐν Μυστρᾷ καὶ διατελοῦντος ἐν φιλία καὶ σχέσει πρὸς τε τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον καὶ τοὺς ἄλλους τελευταίους δεσπότες τῆς Πελοποννήσου, ὡς βιβλιογράφου καὶ κτήτορος κωδίκων παραπέμπω εἰς τὰ διὰ μακρῶν γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ ἄλλοτ' ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι⁴.

Ἄγνωστον δὲ κατὰ πόσον εἶνε ἀπόγονος τοῦ βιβλιογράφου τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος Θεοδώρου Δοκειανοῦ. Τὸ ὄνομα Δοκειανός εἶνε κυρίως εἰπεῖν τὸ ἐθνικὸν τῆς πόλεως Δοκείας, κειμένης ἐν τῷ Πόντῳ πλησίον τῆς Ἀμασειας⁵, ἣν, ὀχυρὰν

¹ Ἐκδέδοται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου ἐν τοῖς Βυζαντιακοῖς Χρονικοῖς Τόμ. Θ' (1902) σ. 130 κ. ἔ.

² Μπενέσεβιτς Εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Βατοπεδίῳ καὶ Λαύρα ἑλληνικῶν κανονικῶν χειρογράφων. Ἐν Πετρούπολει 1904 (Βυζαντινῶν Χρονικῶν Παράρτημα Τόμ. ΙΑ' σ. 14 καὶ 16).

³ Misti XLVIII φ. 147⁶ καὶ Misti LII φ. 88^a. Ὁ Hopf (Geschichte Griechenlands ἐν Τόμῳ 86 τῆς Allgemeine Encyclopädie τοῦ Ersch καὶ Gruber) ἐν μὲν σ. 70 ἐκ τῶν ἐγγράφων ἐκείνων παραλαμβάνων τὸ ὄνομα καλεῖ αὐτὸν Lampudios, ἐν δὲ σ. 78 Lamborcho (Lampudios).

⁴ Τόμ. Α' (1904) σ. 299 κ. ἔ. Πρὸς. Krumbacher Geschichte der Byzantinischen Literatur σ. 497 (ἑλλ. μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 177).

⁵ Gfrörer Byzantinische Geschichten. Graz. 1877 Τόμ. Γ' σ. 832. Πρὸς. Muralt Essai de chronographie byzantine. Ἐν Παρισίοις 1871 Τόμ. Β' σ. 21. — Ramsay The historical geography of Asia Minor. Ἐν Λονδίῳ. 1890 σ. 267, 316, 321, 356.

οὔσαν καὶ διὰ τοῦτο φρούριον λεγομένην, βλέπομεν καταλαμ-
βανομένην καὶ καθαιρουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένους τῷ
1069¹. Κατόπιν δὲ τὸ ἐθνικὸν, ὡς οὐκ ἄηθες παρὰ τοῖς Βυ-
ζαντινοῖς καὶ τοῖς νέοις Ἕλλησι, μετέστη κατὰ μικρὸν εἰς ὄνομα
οἰκογενείας².

Ἄλλ' οὔτε περὶ τούτων τῶν Δοκειανῶν δύναμαι νὰ μαρτυ-
ρήσω, ἂν ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Ἰωάννου τοῦ δεκάτου πέμπτου
αἰῶνος ἢ μόνον ὁμώνυμοι αὐτοῦ, οὔτε περὶ τοῦ Θεοδώρου τοῦ
υἱοῦ τοῦ Συμεῶν τοῦ γράψαντος τῷ 1328 τὸν Χρυσόστομον
τὸν ἀποκείμενον ἄλλοτε μὲν παρὰ τοῖς Βενεδικτινοῖς τῆς Φλω-
ρεντίας³, νῦν δ' ἐν τῇ Λαυρεντιακῇ βιβλιοθήκῃ, ὅπου φέρει
τὸν ἀριθμὸν Conventi soppressi 114 (Abbazia Fiorentina 2625,
olim 45). Ἐν τῷ φ. 232^a τοῦ κώδικος τούτου φέρεται γεγραμ-
μένον τὸ σημεῖωμα τόδε· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χει-
ρὸς ἐμοῦ Θεοδώρου Δοκειανοῦ τοῦ Συμεῶν, κατὰ μῆνα Φεβ-
ρουάριον τῆς ια' ἰνδ. τοῦ ςωλς' ἔτους: ἔχοντα τὸν μῆνα ἡμέ-
ρας ιη'⁴.

Ἄλλοι δὲ Δοκειανοὶ, ἄγνωστον ἂν συγγενεῖς τῶν ἀνωτέ-
ρω μνημονευθέντων βιβλιογράφων, σημειωθήτωσαν ἑνταῦθα
ἐκ μὲν τῶν παλαιότερων ὁ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἐνδεκά-
του αἰῶνος κατεπάνω Ἰταλίας Νικηφόρος, ὅστις Δουλκιανὸς
λέγεται ἐν ταῖς ἐσπερίαις πηγαῖς⁵, καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν, Θα-
νόντα τῷ 1049, πιθανῶς συγγενῆς αὐτοῦ, Μιχαήλ⁶, ὅστις ἐφο-

¹ Σκυλίτζη σ. 702, 16. — Ζωναρᾶ XVIII, 15. — Μιχαήλ Γλυκᾶ σ. 612, 3.
— Μιχαήλ Ἀταλαιάτου σ. 169, 13.

² Περὶ τῶν παρὰ Βυζαντινοῖς οἰκογενεϊακῶν ὀνομάτων τῶν ἐξ ἐθνικῶν παραγομένων
ἴδε *Heinrich Moritz Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und
Chronisten. Programm des K. Humanistischen Gymnasiums in Landshut
für das Schuljahr 1897/98 II Theil* σ. 34 κ. ἐ. Ὁ Moritz δὲν περιλαμβάνει ἐν-
ταῦθα τὰ φέροντα τὴν κατάληξιν ἡνὸς οἰκογενεϊακὰ ἐξ ἐθνικῶν ὀνομάτων, περὶ ὧν
ὀλίγα μόνον λέγει ἐν I Theil (1896/97) σ. 50.

³ *Gardthausen Griechische Paläographie* σ. 339.

⁴ *Rostagno in Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Α' σ. 155.

⁵ *Muralet Essai de chronographie byzantine* Τόμ. Α' σ. 617.

⁶ *Κεδρηνοῦ* ἰκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 545.

νεύθη μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, μα-
χόμενος πρὸς τοὺς Πατζινάκας¹. Ἐνυμφεύθη δὲ οὗτος θυγατέρα
τοῦ πρωτοσπαθαρίου Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ἀδελφὴν τοῦ αὐτο-
κράτορος Ἰσαακίου. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθη ὁ Θεό-
δωρος Δοκειανὸς, ἀνὴρ διακριθεὶς ἐν διαφόροις πολιτικαῖς ἀρ-
χαῖς καὶ ὡς στρατηγός². Ἐν δὲ μεταγενεστέροις χρόνοις εὐρί-
σκομεν τὸν μελωδὸν Δημήτριον Δοκειανὸν, μαθητὴν τοῦ περιω-
νύμου Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, οὗ ἐκκλησιαστικὰ μέλη περιέ-
χονται ἐν τριῶν κώδιξι διαφόρων βιβλιοθηκῶν³. Τέλος δὲ παρα-
τηρητέον, ὅτι πρὸς τοὺς Δοκειανοὺς δὲν πρέπει νὰ συγχύσωμεν
τοὺς δύο γνωστοὺς Δορουανοὺς ἢ Δορυανοὺς⁴.

12.

**Περὶ τὸ 1418.—Νικηφόρος Δούκας Πα-
λαεολόγος Μαλάκης.—Ἰωάννης Δούκας Μαλάκης.**

Ἐκέκτητο τὸν ὑπ' ἀρ. 1808 ἱατρικὸν κώδικα τῆς ἐν Βονω-
νίᾳ Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης. Ἐν τῇ ὥσ' τοῦ φ. 310^x

¹ Κεδρηνοῦ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 601.

² Νικηφόρου Βρυεννίου ἐκδ. Βόννης σ. 92.— Ἄννης Κομνηνῆς ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 22.

³ Ἴδε παραδείγματος χάριν Ζακκελίωνος Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος σ. 160 ἀρ. 886, σ. 162 ἀρ. 893.— Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 248, 367, 371, 407, 474. — Β' σ. 606. — Δ' σ. 368.

⁴ Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα δέλτος, δῶρον τιμιον θεοῦ, διὰ χειρὸς κάμοῦ, Ἰωάννου Δορουανοῦ ἐντελοῦς καὶ ἀμαθοῦς . . . . ἀφνη, Ἰουνίῳ κβ ἀναγινώσκειται ἐν φ. 309 α τοῦ Νανιανοῦ κώδικος 72, νῦν Μαρκιανοῦ II 109, περιέχοντος ἔργα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν δὲ φ. 260 β τοῦ Νανιανοῦ 80, νῦν Μαρκιανοῦ II, 59, περιέχοντος ὁμοίως ὁμίλιας χρυσοστομικὰς, ἀναγινώσκειται τὸ σημεῖωμα τότε: Ἐργάφη ἡ παροῦσα βίβλος διὰ χειρὸς Ἰωάσαφ ἱερομονάχου τοῦ Δορυανοῦ εἴτι ἀπὸ θεογονίας ἀφοῦ Ὀκτωβρίῳ. Ταῦτα κατ' ἀνακαίνωσιν τοῦ ὑποδιουθυντοῦ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης κ. G. Coggiola, ἐξ ἧς ἐξελέγχονται ὀρθὰ τὰ παρὰ Gardthausen (Griechische Paläographie τ. 324 καὶ 328) Ioasaph Doryanus καὶ Johannes Doryanus.

τοῦ κώδικος τούτου εὑρίσκεται τὸ σημεῖωμα *Νικηφόρος Δούκας ὁ Μαλάκης*¹.

Ὁ ἀνὴρ δὲν εἶνε ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς. Καὶ δὴ ἐν τέλει τῆς Ἐπιδημίας Μάζαρι ἐν Ἄδου εὑρήνται προσηρτημέναι δύο ἐπιστολαί, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνακριβῶς καὶ ἀτελῶς ἐξεδόθησαν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῆς συγγραφῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ Boissonade καὶ Ellissen, ἅτε οὔσαι δυσξύμβλητοι ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι. Ἄλλ' ὁ Βερολίνειος κώδιξ Philippiens 1577 περισώζει αὐτὰς ἐλοκλήρους. Τούτων ἡ μὲν πρώτη ἐπιγράφεται *Μανουὴλ Ὀλόβωλου σὺν τοῖς ἀρμάτοις, τῷ ἀρίστῳ καὶ λαμπροτάτῳ Ἀσκληπιαδῶν, κυρῷ Νικηφόρῳ Δούκα Παλαιολόγῳ τῷ Μαλάκῃ, ἡ δὲ δευτέρα Παλαιολόγου Δούκα τοῦ Μαλάκῃ, ἀμοιβαῖα πρὸς κυρὸν Μανουὴλ τὸν Ὀλόβωλον*². Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ τούτων βλέπομεν, ὅτι ὁ ἰατρὸς Μαλάκης εἶχε μεταναστεύσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Μυστράν, ὅπου δὲν ἔπαυεν ἀναμιμνησκόμενος τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀγαθῶν.

Ἐγράφησαν δ' αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τῷ 1415, καὶ περὶ ἐκεῖνον τὸν χρόνον πρέπει νὰ ποδεχθῶμεν γραφέντα ὑπὸ τοῦ Μαλάκῃ τὸν ἀνωτέρω μνημονευόμενον κώδικα τῆς Βονωνίας.

Τοῦ Νικηφόρου δὲ τούτου Μαλάκῃ συγγενῆς, δυσκόλως δὲ πατὴρ ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Δούκας Μαλάκῃς ὁ γράψας τῷ 1349 τὸν Μονάχειον κώδικα 216 τὸν περιέχοντα τοὺς δεκαῆξ ἀναγινωσκομένους λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκομεν τὸ σημεῖωμα τόδε: *Χεῖρ ἁμαρτωλοῦ Ἰωάννου Δούκα τοῦ μαλακῆ (γρ. Μαλάκῃ). Ἡ παροῦσα θεολογικὴ βίβλος ἐτελειώθη κατὰ μῆνα Νοέβρ. τῆς πρώτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ρωνζ' ἔτους*³.

¹ *Olivieri* καὶ *Festa* *Indice de'codici greci Bolognesi* ἐν *Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Γ' (1895) σ. 396.

² *Treu* *Mazaris und Holobolos* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Α' (1892) σ. 88.

³ Οὕτω φέρεται τὸ σημεῖωμα παρὰ τῷ *Hardt* *Catalogus codicum manuscriptorum graecorum bibliothecae regiae Bavaricae* Τόμ. Β' σ. 422.

13.

1419. — Ἄνωνυμος.

Ἐγραψε τὸν ὑπὸ ἀρ. 2991^α κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἐν ᾧ περιέχεται μετ' ἄλλα πολλὰ ἡ Ἐπιδημία Μάζαρι ἐν Ἄδου μετὰ τῆς πρὸς Μαλάκην ἐπιστολῆς τοῦ Ὀλεσώλου καὶ τῆς πρὸς τοῦτον ἀπαντήσεως τοῦ Μαλάκη. Ἐν ρ. 441^ε εὕρηται τὸ σημείωμα τόδε· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἑνδεκάτ' τοῦ ς^{ου} π^ος κη' διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανευγενεστάτου κυροῦ Ματθαίου Παλαιολόγου τοῦ Δάσκαρι¹. Ἐν δὲ ρ. 491^ε ἀνέγνων καὶ τάδε· † Ματ-

θαῖος Παλαιολόγος ὁ Σγουρομάλης πελοποννήσιος, Σπαρτιάτης καὶ Λακεδαιμόνιος (ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος λακαϊδεμόνιος). Ἄνωθεν δὲ τοῦ ἐν ἀρχῇ σταυροῦ φέρεται γεγραμμένον τὸ ἔτος 1426.

Οὐδεμία ὑπόκειται ἀμφισβόλια, ἔτι Λακεδαιμόνιος ἦτο ὁ γράψας τὸν κώδικα. Ἡ ἐν αὐτῷ συμπερίληψις τῆς εἰς τὰ πελοποννησιακὰ κυρίως πράγματ' ἀναφερομένης συγγραφῆς τοῦ Μάζαρι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παραγγείλαντος τὸν κώδικα Ματθαίου Παλαιολόγου, πάντως συγγενοῦς πρὸς τοὺς Παλαιολόγους τοῦ Μυστρά, θὰ ἤρκουν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἡμετέρου ἰσχυρισμοῦ. Ἀλλὰ περιτράνως ἔπειτα λέγεται Πελοποννήσιος, Σπαρτιάτης καὶ Λακεδαιμόνιος ὁ ἐν τῷ ἐτέρῳ σημειώματι ἀναγεγραμμένος Ματθαῖος Παλαιολόγος, εἴτε εἶνε ὁ αὐτὸς ὁ πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος δαπανήσας εἴτε ἄλλος τις ὁμώνυμος. Καὶ τὸ ἐπώνυμον δὲ Σγουρομάλλης, ὅπερ φέρει οὗτος, ἀνήκει εἰς ἐπιφανῆ καὶ ἀρχαῖον λακωνικὸν οἶκον. Οὕτω Θεόδωρον μὲν Σγουρομάλλη

¹ *Omont* Les manuscrits grecs datés des XV et XVI siècles de la Bibliothèque Nationale et des autres bibliothèques de France ἐν τῇ *Revue des Bibliothèques* Τόμ. Β' (1892) σ. 5.

εὐρίσκομεν ἤδη τῷ 1316 μνημονευόμενον μεταξὺ ἄλλων πολλῶν Πελοποννησίων ἐν συνοδικῇ πράξει τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου ΙΓ' ¹. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ *Livre de la Conquete* γίνεται μνεία τοῦ Γεωργίου Sguero-Maly ἢ Sgouro-Mailly, ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Μυστρᾷ ἐλληνικοῦ ἱππικοῦ ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας, οὐ μικρὰς παρασχόντος εἰς τοὺς Φράγκους ὑπηρεσίας ². Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Λάκωνος Δημητρίου Μόσχου τῶν ἐν τῷ Ἀμβροσιακῷ κώδικι C 80 inf. σωζομένων φέρεται καὶ «Τοῦ αὐτοῦ μελέτη συνηγορικὴ πρὸς Μιχαῆλον περὶ κλοπῆς, ὑπὲρ τοῦ εὐγενεστάτου Παύλου τοῦ Σγουρομάλλου» ³.

Τέλος δὲ πολλῆς προσοχῆς ἀξία εἶνε ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων σημειωμάτων ἢ ἀναμφηρίστως τῇ αὐτῇ χειρὶ γραφεῖσα δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν χρονολογία 1426. Ἐχομεν οὕτω τὸ πρῶτον γνωστόν μοι παράδειγμα τῆς παρ' Ἑλλησι χρήσεως ἀραβικῶν ἀριθμῶν, πρῶτόν τε καὶ μοναδικόν, ἐπειδὴ ἔπειτα πρέπει νὰ καταβῶμεν δεκαετηρίδας πολλὰς, ἕως εὐρωμεν ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς χειρογράφοις ἀρχομένην κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα τὴν πικρὴν χρῆσιν αὐτῶν, καθ' ἃ θέλω ἀποδείξει ἄλλοτε δι' ἰδίας περὶ τοῦ ζητήματος τούτου μελέτης.

¹ *Miklosich-Müller Acta et diplomata* Τόμ. Α' σ. 53.

² *Buchon Recherches historiques sur la principauté française de Morée*. Ἐν Παρισίοις. 1845 σ. 347, 347, 350, 354-356. Πρὸς. Ἀδ. Ἀδαμαντίου Ἐὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Γ' σ. 594 κ. ἐ. (καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ χωριστοῦ τεύχους). Ὁρθῶς δὲ κ. Ἀδαμαντίου ἀντιπαρατηρεῖ εἰς τὸν *Hopf* (*Geschichte Griechenlands* ἐν Ἐγκυκλοπαιδείᾳ *Ersch* καὶ *Gruber* Τόμ. 85 σ. 343. Πρὸς. *Πασαρηγοπούλου* Ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους Τόμ. Ε' ἐκδ. 6' σ. 152), ἀποδεχόμενον, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Σγουρομάλλου, γασμούλου κατ' αὐτὸν ὄντος, προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γαλλικοῦ μητρικοῦ οἴκου τοῦ Mailly, ὅτι τοῦτο εἶνε γνησίως ἐλληνικὸν ἐκ τοῦ ἐπιθέτου σγουρός καὶ τῆς λέξεως μαλλιά. Σώζεται δὲ κατὰ τὸν κ. Ἀδαμαντίου μέχρι τοῦδε τὸ ὄνομα Σγουρομάλλου ἐν τῷ δῆμῳ Ἀλαγονίας.

³ *Martini-Bassi Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae* Τόμ. Β' σ. 950.

14.

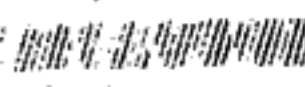
1440. — Ἰωάννης Χανδακηνός.

Ὁ Ἰωάννης Χανδακηνός, διάκονος καὶ δευτερεύων τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, εἶνε γνωστός εἰς ἡμᾶς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κώδικος, τοῦ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Νεαπόλεως III B-1, περιέχοντος τὸν Ἡρόδοτον καὶ γραφέντος τῷ 1440. Ἐν φ. 133^z τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκομεν τὸ σημεῖωμα τόδε: Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον μηνὶ Αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος γ' ἔτους πρμη' (λείπει τοῦ ἔτους τὸ πρῶτον γράμμα ,ς, ἅτε τοῦ κώδικος ἐφθαρμένου ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς ῥας) διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἰωάννου διακόνου καὶ δευτερέοντος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας τοῦ Χανδακηνοῦ.

15.

1441. — Νικόλαος Λεμενέτης.

Ἐγραψεν οὗτος μέρος τοῦ ὑπ' ἀρ. 144 (a. T. 8. 12) πολυμιγοῦς κώδικος τῆς ἐν Μοδένη Ἀτεστίας βιβλιοθήκης (Eslense), ἀνήκοντος εἰς Δημήτριον Ραοῦλ τὸν Καβάκην καὶ περιέχοντος ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἄλλων.

Ἐν φ. 130^z τοῦ κώδικος τούτου ἐν τέλει τῆς Περὶ κόσμου συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους εὔρηται τὸ σημεῖωμα τόδε: Ἐπληρώθη ὁ παρὸν λόγος διὰ χειρὸς ἐμοῦ νοταρίου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας Νικολάου τοῦ Λεμενέτι μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος ε' ἔτους, ,ς-ωϞ ωμ-ωθω ὁ αὐτὸς λόγος ἐστὶν κυρίου Δημητρίου καὶ αὐθέντου μου Ραοῦλ

¹ Τὸ σημεῖωμα τοῦτο οὐκ ἄνευ πταισμάτων ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ *Cyrellus* (Codices graeci regiae bibliothecae Borbonicae. Ἐν Νεαπόλει 1832 Τόμ. Β' σ. 305). Ὁρθῶς δ' ἐξέδωκ' αὐτὸ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Β' σ. 472 κ. ἑ.

τοῦ Καβάκη. Κατωτέρω δὲ προστίθενται ταῦτα· † Χωρικὸς δέ ἐστιν εἰς τὸ γράφειν καὶ διὰ τὸν Κύριον εὐχεσθαι καὶ μὴ καταρᾶσθαι¹.

Ἐσφαλμένως δὲ εἰκάζει ὁ Allen², ὅτι ὁ Νικόλαος Λεμενίτης εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Νικόλαος βεστιαρίτης, περὶ οὗ ἶδε κατωτέρω ὑπ' ἄρ. 18.

Καὶ ἐγγράφη μὲν οὗτος ὁ κώδιξ συμφώνως πρὸς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν σημείωμα ὑπὸ Νικολάου τοῦ Λεμενίτου, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀξιὸν παρατηρήσεως εἶνε τὸ ἐν φ. 1^α σημείωμα

η		κ
ιω	ιω	μου
	+	τορνί
συνα	βοήθει	μοι
		δηνῶ

= Ἰησοῦ μου βοήθει μοι Ἰωάννη Τορνίκη Συναδηνῶ. Εἶνε δ' οὗτος κτήτωρ τοῦ κώδικος πρὸ τοῦ Καβάκη, εἰ μὴ ὁ γράψας τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος χρονικὰ σημειώματα.

16.

1442.—Ἰωάννης Καριανέτης ἱερεὺς.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἄρ. 59 κώδικα τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἀγγελικῆς βιβλιοθήκης (Biblioteca Angelica), περιέχοντα τὸ Τριώδιον καὶ τοὺς Ψαλμούς· ἐν φ. 365⁶ φέρεται τὸ σημείωμα τόδε·
*Ἐπληρώθη τὸ παρὸν Τετραῶδιον δια χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἀμαρ-

¹ Τὰ σημειώματα παρατίθενται ἀνωτέρω οἷα ἀντέγραψ' αὐτὸς τὸ θέρος τοῦ 1903 ἐν Μοδένῃ. Ἴδε αὐτὰ μετὰ μικρᾶς παραλλαγῆς περὶ τὴν γραφὴν τῆς χρονολογίας καὶ παρὰ *Puntoni* (Indici dei codici greci della biblioteca Estense di Modena) ἐν *Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Δ' (1896) σ. 478. Ὁ δὲ Allen (Notes on greek manuscripts in Italian libraries. Ἐν Λονδίνο. 1890 σ. 15) περὶ ἄλλα τε ἐπιτισεύσεν ἀντιγράψας τὸ σημείωμα καὶ περὶ τὴν χρονολογίαν (,στμθ), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου, ὃν καλεῖ Λεβενίτιγ.

² Allen Notes σ. 16.

τῶλοῦ· καὶ ταπεινοῦ Ἰωάννου ἱερέως οὗ τὸ ἐπήκλιόν μου μέ-

μνησθαι ^τ Καριϊάνῃ· καὶ οἱ ἀναγινῶσκοντες αὐτὸ, εὐχεσθαι κα-
μοὶ διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ἄπειρος οἰμὴ τῆς τοιαύτης τέχνης·
καὶ χωρικὸς τοῦ νοῆ· ἐπληρώθη οὖν ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν δε-
σποτῶν· καὶ αὐτοκράτορων· Ῥωμαίων· τῶν Παλαιολόγων κυ-
ρίου Θεοδώρου· καὶ κύρι· Κωνσταντίνου· καὶ κυρίου Θωμᾶ·
ἐπὶ εἶτος τρέχοντος (Ϟῶ διαγεγραμμένον) ἔτους ϚῶϞῶ·λα ἰνδ.
Ϛ·† μηνί Δεκεμβρίῳ· ιε' : †¹.

Καὶ ὅτι μὲν ὁ κῶδιξ ἐγράφη ἐν Πελοποννήσῳ οὐδαμῶς εἶνε
ἀμφίβολον· ἀλλ' ἀβέβαιον εἶνε, ἂν ἐγράφη ἐν Λακεδαίμονι ἢ
ἀλλαχοῦ τῆς χερσονήσου, ἧς ἐνταῦθα μνημονεύονται καὶ οἱ
τρεῖς συγχρόνως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1428 ἐν ἀλλήλοις διανεμημέ-
νοι τὴν ἀρχὴν ὡς δεσπότες Θεόδωρος Β', Κωνσταντῖνος καὶ
Θωμᾶς οἱ Παλαιολόγοι. Τὸ δ' ἔτος, καθ' ὃ ἐγράφη ὁ κῶδιξ,
δὲν ἔχει ὀρθῶς ὡς ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ καταλό-
γου. Καὶ δὴ εἰς τὸ ἔτος ,Ϛῶλα' ἀνταποκρίνεται τὸ 1422-1423,
ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔτος τοῦτο δὲν συμπίπτει ἡ ἕκτη ἰνδικτιῶν. Δὲν
δύναται δὲ καὶ ἄλλως νὰ ἔχη ὀρθῶς τὸ ἔτος, διότι τῷ 1422-
1423 δὲν ἦσαν ἤδη δεσπότες ἐν Πελοποννήσῳ καὶ οἱ τρεῖς
ἀδελφοὶ, ἀλλὰ μόνον ὁ Θεόδωρος Β'. Ἐγράφη λοιπὸν ὁ κῶδιξ
ὅπωςδὴποτε μεταξὺ τοῦ 1428 καὶ τοῦ 1449, ὅτε ὁ Κωνσταν-
τῖνος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς αὐτοκράτωρ. Μεταξὺ
δὲ τούτων τῶν ἐτῶν ἰνδικτιῶνα ἕκτην ἔχομεν μόνον τῷ 1442-
1443 (,Ϛῶνα'). Ἄρα εἰκάζω, ὅτι παρανεγνώσθη μὲν ἐν τῷ
ἔτει τὸ λ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ν, ἐγράφη δὲ ὁ κῶδιξ τῷ 1442 (ἐν
Δεκεμβρίῳ τοῦ ,Ϛῶνα').

(Ἔπεται τὸ τέλος)

¹ *Franchi de' Cavalieri e G. Muccio* Index codicum graecorum bi-
bliothecae Angelicae ἐν *Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Δ' σ. 110.